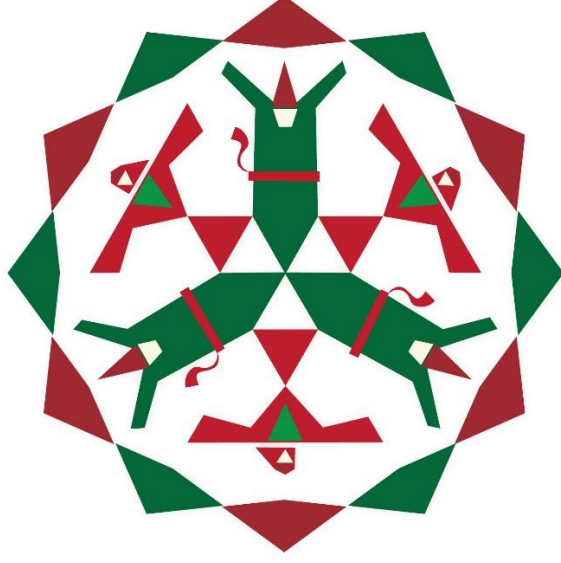

İNANÇ ÖZGÜRLÜKLERİ EŞİT HAKLAR

ADO

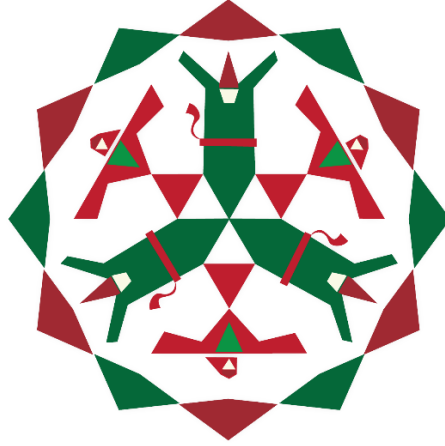
Alevi Düşünce Ocağı

UYGULAMADA AİHM KARARLARI İZLEME RAPORU -VII TEMMUZ 2024

TÜRKİYE

İNANÇ ÖZGÜRLÜKLERİ – EŞİT HAKLAR

ADO

Alevi Philosophy Center

UYGULAMALARDA AİHM KARARLARI

İZLEME RAPORU – VII

JULY 2024

HAZIRLAYAN

ADO -ALEVİ DÜŞÜNCE OCAĞI DERNEĞİ

www.aleviocagi.org

İstiklal Cad. No: 76. Fl: 4-13
Ph: +90 212 293 2230-31

Beyoğlu – İstanbul / TÜRKİYE
mail@aleviocagi.org

AİHM KARARLARI “İZLEME RAPORU VII” HAKKINDA

Alevi toplumunun 1960'larda başlayan hukuk içinde eşit haklar ve ortak yaşam arayışı, özellikle 1993 MADIMAK katliamından sonra bir sivil toplum direnişine dönüşmüş, bu büyük ve devasa sivil toplum itaatsizliği, 20. yüzyılın ikinci yarısında çoğunlukla kentlere göç eden Alevi kitlelerin hukuki güvence arayışı ve sağlanması amacıyla çok sayıda dernek ve vakfın kurulmasıyla devam etmiştir. Belki de 20. yüzyılın en barışçıl ve kitlesel sivil toplum direnişi ya da sivil itaatsizlik örneği olan söz konusu süreç, tarihsel ve sosyolojik açıdan henüz yeterince araştırılmamış olup, tarihçiler, sosyologlar, antropologlar, ilahiyatçılar ve diğer sosyal bilim araştırmacıları tarafından yapılacak pek çok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye'de ve yurtdışında çeşitli çalışmalar yapılmakta olup, önümüzdeki dönemlerde bu çalışmaların sayısının ve niteliğinin artmasını bekliyoruz.

Alevi kurumsallaşmasının hemen ardından ortaya çıkan iç hukukta tanımlanma ihtiyacı 1993-2005 yılları arasında çok uzun bir süre siyasilerin oyun alanı olmuştur. Bu süreçte 1996- 2002 yılları arasında CEM VAKFI hukukçularından oluşan bir heyet tarafından hazırlanan başvuruların 2005 yılında AVF Alevi Vakıfları Federasyonu kuruluşunda ilgili bakanlıklara sunulması ile ALEVİ HUKUKU ya da EŞİT HAK ARAYIŞI sürecinde önemli bir aşama daha başlamıştır. Bu başvurular 2009 yılında AİHM'e taşınmış ve 2014-16 yılları arasında AİHM tarafından Alevi toplumu ve ülkedeki diğer inanç grupları lehine bir dizi karar verilmiştir. Ancak, 2015-18 yılları arasında Türkiye'de yaşanan OLAĞANÜSTÜ HAL nedeni ile, Avrupa Konseyi tarafından kararların uygulanmasını takip etmek için hiçbir adım atılmamıştır. 2018 'de OHAL 'in sona ermesi üzerine Bakanlar Komitesi 2019 'dan itibaren ALEVİ davası kararlarını tekrar izleme gündemine almaya başlamıştır. Davalar, ibadethanelere devlet tarafından sağlanan destek ve hizmetlerden yararlanma¹ , tüm inanç grupları için eşit yasal haklar elde etme² ve sünni olmayan ailelerin çocukları için "Zorunlu Din Dersi "³ muafiyeti elde etme konularına odaklanmıştır.

Türkiye, nihayet 2022 yılında Kültür Bakanlığı bünyesinde bir daire başkanlığı kurmuş ve Cemevlerinin ibadethane statüsünü hala göz ardı ederken Cemevlerine ibadethanelere sağlanan yardımlara kısmen paralel bazı destekler sağlamıştır. Bu gelişme üzerine Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2023 'teki 1498. toplantısında 32093/10 sayılı Cem evleri elektrik parası konulu davanın takibini durdurma kararı almıştır.

11-13 Haziran 2024 tarihlerindeki 1501. toplantısı için bir araya gelen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Türkiye'nin Kültür Bakanlığı bünyesinde kurulma aşamasında olan "Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı" ile ilgili 26 Mart 2024 tarihli yol haritasında sunulan açıklamaları ve savunmacı yaklaşımı yeterli bulan Bakanlar Komitesi AİHM'in 62649/10 sayılı kararı "İzzettin Doğan ve diğerleri" davası ile ilgili olarak ADO Alevi Düşünce Ocağı, İÖG İnanç Özgürlükleri Girişimi'nin raporları ve ABF Alevi Bektaşî Federasyonu, ADO Alevi Düşünce

¹ Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı v. Türkiye Başvuru no. 32093/10

² İzzettin Doğan ve diğerleri v. Türkiye Davası Başvuru no: 62649/10

³ Hasan Eylem Zengin Davası Başvuru No.1448/04 ve Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye Başvuru No 21163/11

Merkezi, AVF Alevi Vakıfları Federasyonu, ESİT Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, İHGD İnsan Hakları Gündemi Derneği ve Norveç Helsinki Komitesi İnanç Özgürlüğü Girişimi'nin ortak imzalı bir sunumu ile davalarda verilen kararların henüz uygulanmadığı Bakanlar Komitesi'ne defalarca bildirilmiş olmasına rağmen, dosyanın takbinin kapatılmasına karar vermiştir.

Şu anda Bakanlar Komitesi'nin uygulama takip gündeminde kalan son dosya "Zorunlu Din Dersleri." Dosyasıdır ve Bakanlar Komitesi Türkiye'den 2024 yılı sonuna kadar bu davayla ilgili açıklama yapmasını istemiştir.

Eklerde Yargıtay 3. Dairesi'nin 2015 yılında verdiği "CEM evlerinin ibadethane olduğu" yönündeki kararını bulacaksınız. Alevi örgütlerinin ulusal ve uluslararası hukuku daha yakından takip etmesi ve gerekli adımları zamanında atması gerektiği bu kararla tekrar gündeme gelen bir gerçektir.

Bakanlar Komitesi bu toplantıda aldığı kararlar ile kamuoyumuzda ZORUNLU DİN DERSİ DAVASI olarak bilinen 21163/11 sayılı "Mansur Yalçın ve Diğerleri" dosyası ile ilgili olarak Türkiye Cumhuriyeti'nden 2024 yılı Aralık ayı sonuna kadar açıklama göndermesini talep etmiştir.

Böylece 2005 yılında başlayan ve günümüze kadar devam eden Alevi Davaları grubundan takibi devam eden tek dosya ZORUNLU DİN DERSLERİ dava dosyasıdır.

2015 yılında Yargıtay 3. Daire'nin vermiş olduğu CEMEVLERİ BADETHANEDİR kararı ya da içtihadını da işaret ederek verilmiş olan dosya takibini durdurma kararını eklerde bulacaksınız. Alevi kurumlarının ulusal ve uluslararası hukuku daha yakından takip etmesi gerektiği ve atılması gereken adımları gününde ve zamanında atmaları gerekliliği bu kararla da tekrar önümüze çıkmış bir gerçektir.

Bakanlar Komitesi 'nin bu toplantıda aldığı kararlar ile T.C. 'den .kamuoyumuzda ZORUNLU DİN DERSLERİ DAVASI diye bilinen 21163/11 sayılı "Mansur Yalçın ve Diğerleri" dosyası ile ilgili açıklamaları Aralık 2024 sonuna kadar istemiştir.

Bu belgede aşağıdaki bilgileri bulacaksınız:

1498 sayılı 5-7. Haziran 2023 tarihli Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi toplantısı kararı.

Sayfa 4

1501 sayılı 11-13.Haziran. 2024 tarihli AK Bakanlar Komitesi Toplantı Kararları **Sayfa 5**

Bakanlar Komitesi'nin 62649/10 sayılı İzzettin Doğan ve Diğerleri dosyası ile ilgili KARARI.

Sayfa 6

Bakanlar Komitesinin 21163/11 sayılı Mansur Yalçın ve Diğerleri dosyası ile ilgili ARA KARARI.

Sayfa 7

T.C.'nin AK Karar İnfaz ve Uygulama Bölümüne sunduğu 26 Mart 2024 tarihli YOL HARİTASI

Sayfa 8

ADO 'nun 10 Nisan 2024 tarihli DURUM RAPORU ve ekleri (Türkçe çeviriler) **Sayfa 23**

İnanç Özgürlükleri ile ilgili altı kuruluşun (ABF-ADO-AVF-ESIT-İHGD-NHK İÖG) AK Karar İnfaz ve uygulama bölümüne sunduğu 22.Nisan.2024 tarihli AÇIKLAMA RAPORU (Türkçe çeviri) **Sayfa 34**

T.C. 'nin STK raporlarına cevaben AIHM İnfaz dairesine yolladığı 15.Mayıs. 2024 tarihli rapor. **Sayfa 40**

Milli Eğitim Bakanlığı 'nın NİSAN 2024 sonunda açıkladığı yeni müfredat ile ilgili ADO 'nun 13 Mayıs 2024 tarihli **2. Durum Raporu** ve ekleri **Sayfa 52**

ADO 'nun 27 Mayıs 2024 tarihli **3. Durum Raporu** **Sayfa 56**

Uzun ve yorucu bir süreç olan HAK ARAMA sürecinin ALEVİ DAVALARI aşamasının bundan sonraki bölümlerinde ALEVİ kurumlarının ve kamuoyunun sorunlarımızı toplumun bütün katmanları ile paylaşmaları ve hukuki gelişmelerin takibinde daha duyarlı ve sorumlu davranmaları gereği bir çok olayda önümüze çıkmakta ve giderek artan büyük bir ihtiyaca dönüşmektedir.

EŞİT HAKLAR sürecinin gelecek aşamalarında daha başarılı sonuçlar elde edilmesi umudu ile.

Saygılarımızla. / 23 Haziran 2024

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ 5-7.Haziran 2023 tarih 1468. Sayılı toplantı kararları

Genel önlemlerle ilgili olarak Bakanlar Komitesi, (BK):

- Devlet tarafından sağlanan dini kamu hizmetlerindeki dengesizliği kısmen ortadan kaldıracak son gelişmeleri memnuniyetle karşıladı ve yetkilileri bu önlemlerin pratik etkisi hakkında bilgi vermeye davet etti; yetkilileri, son dönemde alınan tedbirlerin Alevi toplumunun sorunlarından dini liderlerinin tanınmaması, bağış alamama veya devlet desteklerinden yararlanamama gibi sorunlara ve 2010 yılında Alevi açılımı çalıştaylarının nihai raporunda uzlaşma ile varılan önerilere ne ölçüde çözüm oluşturduğunu açıklamaya davet etti,
- Cem evlerinin aydınlatma giderlerinin devlet tarafından karşılanması için alınan yasal tedbirleri memnuniyetle karşılayarak, münhasıran bu konuyu ele alan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davasına ilişkin bu konudaki incelemelerini kapatmaya karar verdi ve Nihai Karar CM/ResDH (2023)144'ü kabul etti;
- Yetkililerin, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine ilişkin olarak Mahkeme tarafından tespit edilen eksiklikleri giderecek herhangi bir önlem almamış olmalarını derin bir üzüntüyle kaydetmiştir; bu nedenle yetkilileri, Türk eğitim sisteminin Devletin çeşitli din, mezhep ve inançlara karşı tarafsızlık görevini yerine getirmesi, çoğulculuk ve nesnellik ilkelerine saygı duyması ve çocuklarına uygun seçenekler sunmaya; Sünni İslam'dan farklı bir dini veya felsefi inanca sahip olan ebeveynlerin, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda olmaksızın zorunlu din eğitiminden muaf tutulmaları için gerekli önlemleri almaya ısrarla davet etti.
- En geç Haziran 2024'teki DH toplantısında bu davaların yeniden ele alınmasına karar vermiş ve bu konudaki ilk kararın 2008'de kesinleşmesinden bu yana zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda herhangi bir ilerleme olmaması nedeniyle Sekreteryaya 'ya, genel önlemlerle ilgili somut ilerleme belirtilerinin yokluğunda, bu grubun bir sonraki incelemesinde Komite tarafından değerlendirilmek üzere bir geçici karar taslağı hazırlama talimatı verilmiştir.
- Bu kararla ilgili yorumlarınızı bekliyoruz.

**AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ 1501. TOPLANTI (11-13. HAZİRAN. 2024)
CM/DEL/DEC/1501/H46-34 SAYILI KARARLAR**

Bakanlar Komitesi;

1. Bu gruptaki kararların, yetkililerin Alevi inancının dini niteliğini tanımayı haksız yere reddetmeleriyle ilgili olduğunu hatırlatarak, bu durumun, diğer hususların yanı sıra, yasal tanınma ve Devlet tarafından finanse edilen dini kamu hizmetlerinden yararlanan çoğunluk İslam anlayışının takipçileri ve ibadetleriyle karşılaştırıldığında Alevi inancının takipçilerine ve ibadet yerlerine ayrımcı muamele yapılmasına yol açtığını; ayrıca, Sünni İslam'dan başka bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocukları için uygun seçenekler sunmayan, yalnızca sınırlı muafiyet imkanlarıyla din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin sınırlı zorunlu niteliğiyle ilgili olduğunu belirtmiştir;

Bireysel tedbirlere ilişkin olarak

2. Mansur Yalçın ve Diğerleri davasında başvuruların çocuklarının ilkökul ve ortaokul çağının ötesinde olduğunu ve İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında bireysel tedbirlerin genel tedbirlerle bağlantılı olduğunu hatırlatmıştır;

Genel tedbirlere ilişkin olarak

3. Alevi toplumuna Devlet tarafından finanse edilen kamu dini hizmeti sağlayan ve yetkililer tarafından alınan yasal tedbirleri ve bunların pratik etkilerini memnuniyetle karşılamıştır: 1) ibadet yerlerinin inşası ve bakımı, 2) elektrik, su ve gaz ücretlerinin ödenmesi, 3) dini liderlerin devlet memuru olarak tanınması ve işe alınması ve 4) Devlet bütçesinden karşılanan faaliyetlerin düzenlenmesi;

4. Devletlerin dini topluluklarla işbirliğinin düzenlenmesindeki takdir payını ve alınan tedbirlerin Devlet tarafından sağlanan dini kamu hizmetlerindeki dengesizliği ortadan kaldıracak nitelikte olduğunu göz önünde bulundurarak, İzzettin Doğan ve Diğerleri davasına ilişkin denetimlerini sonlandırmaya karar vermiş ve CM/ResDH(2024)124 sayılı Nihai Kararı kabul etmiştir;

5. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda CM/ResDH(2024)125 sayılı Ara Kararı kabul etmiştir.

İzzettin Doğan ve Diğerleri davası ile ilgili CM/ResDH(2024)124 sayılı Nihai Karar:

Başvuru	Dava	Karar	Kesinleşme
62649/10	İZZETTİN DOĞAN AND OTHER	26/04/2016	Büyük Daire kararı

Bakanlar Komitesi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin, Komite'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (bundan böyle "Sözleşme" ve "Mahkeme" olarak anılacaktır) nihai kararlarının uygulanmasını denetlemesini öngören 46. maddesinin 2. paragrafı uyarınca;

Bu davada Mahkeme tarafından Komite'ye iletilen nihai kararı ve tespit edilen ihlalleri göz önünde bulundurarak;

Davalı Devletin, Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. paragrafı uyarınca, taraf olduğu davalardaki tüm nihai kararlara uyma yükümlülüğünü ve bu yükümlülüğün, Mahkeme tarafından hükmedilen herhangi bir meblağın ödenmesinin ötesinde, gerektiğinde davalı Devlet yetkilileri tarafından kabul edilmesini gerektirdiğini hatırlatarak;

- Mümkün olduğunca restitutio in integrum'a (eski durumun iadesi) ulaşmak amacıyla, tespit edilen ihlallere son vermek ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için bireysel tedbirler alınması; ve

- benzer ihlalleri önleyecek genel tedbirlerin alınması;

Davalı Devlet hükümetini, yukarıda belirtilen yükümlülüğe uymak için alınan tedbirler hakkında Komite'yi bilgilendirmeye davet ederek;

Hükümet tarafından sunulan ve Mahkeme tarafından hükmedilen adil tazminatın ödenmesine ilişkin verilen bilgiler de dahil olmak üzere kararın yürürlüğe girmesi için alınan önlemleri gösteren eylem raporunu incelemiştir (bkz. belge DH-DD(2024)344);

Madde 46, paragraf 1'in gerektirdiği tüm tedbirlerin alındığına kanaat getirerek,

Bu davada Sözleşme'nin 46. maddesinin 2. paragrafı uyarınca görevlerini yerine getirdiğini BEYAN EDER ve,

Bu konudaki incelemenin kapatılmasına KARAR VERİR.

Mansur Yalçın ve Diğerleri Davası konusunda CM/ResDH(2024)125 sayılı ara karar:

(Bakanlar Komitesi tarafından 13 Haziran 2024 tarihinde Bakan Vekillerinin 1501. toplantısında kabul edilmiştir)

Başvuru	Dava	Karar	Kesinleşme
21163/11	MANSUR YALÇIN VE DİĞERLERİ	16/09/2014	16/02/2015

Bakanlar Komitesi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin, Komite'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (bundan böyle "Sözleşme" ve "Mahkeme" olarak anılacaktır) nihai kararlarının uygulanmasını denetlemesini öngören 46. maddesinin 2. paragrafı uyarınca;

Mahkeme tarafından iletilen, Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocuklarına uygun seçenekler sunmayan ilk ve orta dereceli okullardaki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin zorunlu niteliği ve sadece sınırlı muafiyet olanakları nedeniyle Sözleşme'nin 1 No.lu Protokolünün 2. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin nihai kararı göz önünde bulundurarak;

Bu konunun 2008'den bu yana Komite önünde beklemekte olduğunu hatırlatarak;

Mahkeme'nin açık tespitlerine ve Komite'nin tekrarlanan çağrılarına rağmen, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin zorunlu olmaya devam ettiğini, muafiyet prosedürünün çok sınırlı olduğunu ve bu durumun öğrenci velilerini ağır bir külfete ve çocuklarını din dersinden muaf tutabilmek için dini veya felsefi kanaatlerini açıklama zorunluluğuna maruz bırakabileceğini derin bir üzüntüyle not ederek;

Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatının revize edilmesinin, Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocuklarının, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda kalmadan, zorunlu din eğitiminden muaf tutulmaları için uygun seçeneklere duyulan ihtiyacı hafifletemeyeceğini hatırlatarak;

Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. paragrafı uyarınca her Devletin, taraf olduğu Mahkeme'nin nihai kararlarına tam, etkili ve hızlı bir şekilde uyma yükümlülüğünün altını çizerek;

Yetkilileri, Türk eğitim sisteminin, çoğulculuk ve tarafsızlık ilkelerine saygı göstererek, Devletin çeşitli dinler, mezhepler ve inançlara karşı tarafsızlık ve yansızlık görevini yerine getirmesini sağlamak için gerekli önlemleri almaya ve Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocuklarına, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda kalmadan, zorunlu din eğitiminden vazgeçmeleri için uygun seçenekler sunmaya ŞİDDETLE DAVET ETMİŞTİR;

Yetkilileri, Aralık 2024 sonuna kadar öngörülen tedbirler hakkında bilgi vermeye DAVET ETMİŞTİR.

26.Mart.2024'te Türkiye tarafından Avrupa Konseyi 'ne gönderilmiş olan Yol Haritası ya da Eylem Planı:

YOL HARİTASI

İzzettin Doğan ve diğçerleri v. Türkiye (62649/10)
Kesin karar: 26 Nisan 2016

Mansur Yalçın ve diğçerleri v. Türkiye (21163/11)
Karar 16 September 2014, kesinleşme 16 February

I. DOSYA AÇIKLAMALARI

1. İzzettin Doğan ve Diğçerleri davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("Mahkeme", "AİHM" veya "Avrupa Mahkemesi"), Devlet yetkililerinin Alevi topluma, dini uygulamalarına ve ibadet yerlerine yönelik tutumunun Devletin tarafsızlık ve yansızlık yükümlülüğü ve dini toplulukların özerk varoluş hakkı ile bağdaşmadığına hükmederek, Sözleşme'nin 14. Maddesi ile bağlantılı olarak din özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

2. Mansur Yalçın ve Diğçerleri davası, tarafsızlık ve çoğulculuk kriterlerini karşılamayan konuları içeren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinin zorunlu olması nedeniyle Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edildiğine ilişkindir.

II. BİREYSEL TEDBİRLER

3. Yetkililer, söz konusu ihlallerin durdurulmasını ve başvuruların olumsuz sonuçlarının telafi edilmesini sağlamak için önlemler almıştır.

A. ADLİ TATMİN

4. İzzettin Doğan ve Diğçerleri davasında Mahkeme, maddi ve manevi tazminata ilişkin herhangi bir karar vermemiştir. Ancak, başvurulara masraf ve harcamalar için 3,000 Euro ödenmesine karar vermiştir. Başvurular banka hesap bilgilerini sunmamışlardır. Bu nedenle, Mahkeme tarafından hükmedilen miktar 26 Temmuz 2016 tarihinde bir emanet hesabına yatırılmış ve başvurulara yatırıldığı bildirilmiştir. Bugün itibariyle, başvurular ödeme için ilgili belgeleri sunmadıkları için bu tutar hala emanet hesabında beklemektedir.

5. Mansur Yalçın ve Diğçerleri davasında, başvurular adil tatmin için herhangi bir talepte bulunmamışlardır. Dolayısıyla, Mahkeme bu yönde herhangi bir karar vermemiştir.

B. DİĞER BİREYSEL TEDBİRLER

6. Mansur Yalçın ve Diğçerleri davasında, başvuruların çocukları zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersi yaşını geçmişlerdir. Bu nedenle, Bakanlar Komitesi'nin Haziran 2023'teki son incelemesinde de kabul ettiği gibi, başka bireysel tedbirlere gerek yoktur (bkz. CM/Notes/1468/H46- 32, 7 Haziran 2023).

7. İzzettin Doğan ve Diğçerleri davasında, bireysel tedbirler, detayları aşağıda açıklanan genel tedbirlerle bağlantılıdır.

III. GENEL ÖNLEMLER

8. Yetkililer öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep veya herhangi bir dini akıma mensubiyet ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin herkesin eşit olduğu demokratik ve laik bir hukuk devleti olduğunun altını çizmek isterler. Yetkililer aynı zamanda Türkiye'nin herkesin vicdan, din ve düşünce özgürlüğüne sahip olduğu ve Anayasa'nın 14. maddesine uygun olduğu sürece ibadet, dini ayin ve törenlerin serbestçe icra edilebildiği bir Devlet olduğunu belirtmektedir.

9. Türkiye, temel evrensel ve bölgesel insan hakları sözleşmelerine taraf olarak uluslararası insan hakları yükümlülüklerine her zaman bağlıdır. Bu bağlamda, bu değerleri korumak için zaman içinde gerekli adımları atmış ve önlemleri almıştır. Din özgürlüğü konusunda Türkiye, kamusal alanda başörtüsü yasağı gibi din özgürlüğü temelindeki bazı kısıtlayıcı ve eskimiş hükümleri kaldırmıştır. Ayrıca, 2014 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişiklikle, kişilerin inanç, düşünce ve kanaatlerine dayalı olarak yaşam tarzlarına yapılan müdahaleler suç olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, gayrimüslim cemaatlere ait vakıfların mülkiyet haklarına ilişkin bir dizi önemli adım atılmıştır. Bu çerçevede, bu tür vakıfları etkileyen mülkiyet sorunları, önemli mevzuat değişiklikleri sayesinde büyük ölçüde çözüme kavuşturulmuştur.

10. Anayasa ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan ilkeler doğrultusunda, Devletin tüm kurum ve kuruluşları, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin herkesin kanun önünde eşitliğini esas alarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bağlamda Devlet, tüm inançlara ve dinlere eşit davranır ve farklı inançlara karşı tarafsızdır. Bununla birlikte, toplumda sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman, mevcut konu gibi, özünde karmaşık bir yapıya sahip olan ve bunlardan kaynaklanan köklü meseleler tartışma konusu olabilir.

11. Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında, AİHM kararlarında belirtilen hususların ele alınmasının son derece titiz bir dikkat gerektirdiği ve yetkililerin yaklaşımının da bu yönde olduğu belirtilmelidir. Bu bağlamda, bugüne kadar alınan genel tedbirler aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

A. 9. MADDE VE 9. MADDEYLE BAĞLANTILI OLARAK 14. MADDENİN IHLALI

12. Mahkeme'nin İzzettin Doğan ve Diğerleri davasındaki bulguları şu şekilde özetlenebilir:

- İbadet yeri inşa etme olanağı belirsizdi ve merkezi veya yerel makamların iyi niyetine bağlıydı,
- Alevi-Bektaşî toplumu resmi olarak Devlet yardımlarından yararlanmamıştır,
- Alevi-Bektaşî toplumu için sağlanan dini hizmetler bir kamu hizmeti olarak görülmemiştir,
- Alevi-Bektaşî toplumu, eğitim sisteminin bir parçası olmak gibi dini kamu hizmetinin hiçbir avantajından yararlanamamıştır,

13. Yetkililer, Mahkeme kararını vermeden önce bile sorunların farkında olduklarını belirtmektedirler. Bu amaçla bir dizi çalıştay düzenlenmiştir. Komite'nin 1419. toplantısına sunulan eylem raporunda bu bağlamda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Tekrardan kaçınmak amacıyla, yetkililer burada verilen bilgilere atıfta bulunmakla yetinmektedirler.¹

14. Daha sonra, 30 Mart 2023 tarihli son eylem planında açıklandığı üzere (bkz. DH-DD (2023)407) bu alanda yeni gelişmeler yaşanmıştır. Yetkililer, mevcut reform sürecinin Mahkeme tarafından tespit edilen tüm eksiklikleri giderebilecek nitelikte olduğunu düşünmektedir. Bu yeni gelişmeler, Kültür ve

Turizm Bakanlığı bünyesinde Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cemevleri Başkanlığının kurulması ve yürürlüğe konulan diğer mevzuat değişiklikleri gibi bir dizi reformu içermektedir. Bu yeni gelişmelere ilişkin ayrıntılı bilgi aşağıda sunulmaktadır. Bu yeni gelişmeleri açıklamadan önce, yetkililer bu reform süreci için yapılan hazırlık çalışmalarını açıklamak istemektedir.

1. Alevi-Bektaşî Toplumu ile İlgili Son Reformlar Öncesi Hazırlık Çalışmaları

15. 2018 yılında Alevi-Bektaşî topluluklarının taleplerine yanıt vermek amacıyla bir dizi etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığı temsilcileri, sivil toplum temsilcileri ve bu alanda çalışan akademisyenlerle birlikte il ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 58 ilde 1656 cemevi ziyaret edilmiştir.

16. Bu dönemde İçişleri Bakanlığı, Alevi toplulukların ihtiyaçlarını belirlemek üzere taleplerini toplamıştır. Bu talepler ağırlıklı olarak cemevlerinin inşaat ve bakım işleri, özellikle de ısıtma, elektrik, su ve personel ihtiyaçları, cemevleri için tefrişat ve kitaplarla ilgiliydi. Bu il ziyaretleri aracılığıyla, bu taleplerin yaklaşık %70'i Valilikler veya Kaymakamlıklar tarafından yerine getirilmiştir.

17. Bu kapsamda özellikle Alevi-Bektaşî vatandaşların talepleri doğrultusunda Ekim 2022'de 7 yeni cemevinin inşaatına başlanmış ve 4 yeni cemevi hizmet vermeye başlamıştır. Bu faaliyetler 7 Ekim 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.

18. Ayrıca, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alevi-Bektaşî konularında çalışan akademisyenler ve Alevi-Bektaşî sivil toplum örgütlerinden temsilcilerin yer aldığı bir çalışma grubunu koordine etmiştir.

19. Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra, yetkililerin Alevi-Bektaşî halkının taleplerini yerine getirmesini kolaylaştırmak ve bu doğrultuda idari yapı içinde kurumsal bir muhatap sağlamak için bir idari daire kurulmasına karar verilmiştir.

2. Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığının Kurulması

20. İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında Mahkeme, Alevi-Bektaşî toplumuna yönelik dini kamu hizmetlerinin engellenmesinin ayrımcı olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, özellikle, Alevi-Bektaşî toplumu için kamu hizmeti olarak din hizmetlerinin gerçekleştirilmesiyle ilgili bir idari organın yokluğundan bahsetmiştir. Bu eksiklik Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığının kurulmasıyla giderilmiştir.

21. Şöyle ki, 9 Kasım 2022 tarihinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ("Başkanlık") Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak 112 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur. 112 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile değiştirilmiştir. 1.

22. Bu değişiklikle Başkanlığın görevleri 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 292/A maddesinde düzenlenmiştir. 1. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Başkanlık aşağıdaki görevleri yerine getirmekten sorumlu olacaktır:

- Cemevlerinin ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak ve cemevi hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere koordinasyonu sağlamak,
- Başkanlıkça belirlenen cemevi hizmetlerinin yerine getirilmesini sağlamak üzere mahalli idarelere ve yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına ödenek aktarılmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

- Alevilik-Bektaşılığın tüm yönleriyle ilgili sosyal ve beşeri bilimler araştırmaları yapmak ve bu konularda seminer, sempozyum, konferans ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemek; özgün çalışmaların üretilmesi için uygun ortam hazırlamak, bu alanda yapılan çalışmaları yayınlamak ve desteklemek,
- Üniversiteler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak Alevilik-Bektaşilik konusundaki akademik çalışmaları desteklemek,
- Alevilik-Bektaşilik konusunda yurt içinde ve yurt dışında bilimsel araştırmalar yapmak, bu araştırmaları derlemek ve desteklemek,
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların kendi görev alanlarına giren bilimsel çalışma ve yayınlarını takip etmek, gerekli olanların tercüme edilmesini, basılmasını ve yayınlanmasını sağlamak,
- Alevilik-Bektaşilik ile ilgili eğitim ve kültür faaliyetlerini yürütmek ve desteklemek,
- Bakan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

23. 3 Şubat 2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Başkanı atanmıştır. Daha sonra iki Başkan yardımcısı atanmıştır. Ayrıca, Başkanlık bünyesinde Cemevi Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Strateji ve Mevzuat Dairesi Başkanlığı, İdari Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı ve Kültür, Sosyal ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı kurulmuş ve her birine bir daire başkanı atanmıştır. Ayrıca, Kararname kapsamında bir başkan ve 11 üyeden oluşan bir danışma kurulu kurulması öngörülmüştür.

24. Bu kapsamda 19 Ocak 2024 tarihinde "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı Danışma Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Alevilik-Bektaşilik alanındaki çalışmaların planlanması ve geliştirilmesine ilişkin süreçlerde Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cemevleri Başkanlığına görüş ve önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulan Danışma Kurulunun, söz konusu Yönetmelik ile Alevi-Bektaşî inanç ve kültürünü daha etkin ve verimli hale getireceği öngörülmektedir.

3. Diğer Mevzuat Değişiklikleri

25. İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında - ve kapatılan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi davasında - Mahkeme, cemevlerinin aydınlatma masraflarından muaf tutulmasını ve diğer devlet yardımlarından yararlanmasını sağlayan bir mekanizmanın bulunmamasının Alevi-Bektaşî toplumuna karşı ayrımcı olduğuna karar vermiştir. Son reform süreci kapsamında, 16 Kasım 2022 tarihli ve 7421 sayılı Kanunla (26 Kasım 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir) yapılan mevzuat değişiklikleri sayesinde, Mahkeme kararlarında bu konuda belirtilen eksiklikler giderilmiştir. Bu değişiklikler ayrıntılı olarak aşağıdaki şekilde sunulabilir.

26. 7421 sayılı Kanun ile Elektrik Piyasası Kanunu'na (6446 sayılı Kanun) yeni bir madde eklenmiştir. Cemevlerinin aydınlatma giderlerine ilişkin 6446 sayılı Kanun'un Ek 6. Maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir; "Cemevlerinin aydınlatma giderleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından karşılanır."

27. Aynı reform sürecinde, Alevi-Bektaşî halkının Devlet sübvansiyonlarından ve diğer yardımlardan yararlanmasını sağlamak amacıyla bir dizi mevzuat değişikliği de yapılmıştır. Yetkililer, aşağıda açıklanan kapsamlı tedbirlerin Alevi-Bektaşî toplumuna eşit muamele yapılmasını sağladığını vurgulamak istemektedir. Bunlar aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

28. 7421 sayılı Kanun, Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (5216 sayılı Kanun) 7. maddesine cemevlerinin yapımı ve bakımı ile ilgili yeni bir fıkra eklemiştir. Bu fıkra Büyükşehir Belediyelerinin görevlerini belirlemektedir. Bu görevler arasında aşağıdakiler de yer almaktadır:

"bb) (7421 sayılı Kanununun 14 üncü maddesiyle 16 Kasım 2022 tarihinde eklenen bent) Gerekliğinde cemevleri için bina ve tesisler yapmak, bu bina ve tesislerin her türlü bakım ve onarımını yapmak, gerekli malzeme desteğini sağlamak.

g) (7421 sayılı Kanununun 14 üncü maddesiyle 16/11/2022 tarihinde eklenen bent) Cemevlerinin yapımı, bakımı ve onarımı."

29. 7421 sayılı Kanun, imar planlarının hazırlanmasında cemevlerine yer ayrılmasıyla ilgili olarak 3194 sayılı Şehircilik Kanununa Ek Madde 10'u getirmiştir. Bu madde aşağıdaki gibidir:

"EK MADDE 10- (7421 sayılı Kanununun 8 inci maddesiyle 16 Kasım 2022 tarihinde eklenen madde)

İmar planlarının hazırlanmasında, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ve gelecekteki ihtiyaçları göz önünde tutularak gerekli cemevi yerleri ayrılır.

İl ve ilçelerde, mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla cemevi yapılabilir.

Cemevi yerleri imar mevzuatına aykırı olarak başka maksatlara tahsis edilemez."

30. 7421 sayılı Kanun ayrıca İl Özel İdaresi Kanunu'nun (5302 sayılı Kanun) 6. maddesine cemevlerinin yapımı, bakımı ve onarımı ile ilgili yeni bir fıkra eklemiştir.

"(Ek fıkra: İl özel idaresi, il sınırları içinde mabet, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir."

31. 7421 sayılı Kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesini değiştirerek cemevlerinin yapım, bakım ve onarım işlerinin Belediyeler tarafından yürütülmesini sağlamıştır. 5393 sayılı Kanunun 15. maddesi de su bedellerinin Belediyeler veya Belediyelere bağlı kuruluşlar tarafından tamamen ödenmesini veya indirimli olarak ödenmesini sağlayacak şekilde değiştirilmiştir.

32. Bunlara ek olarak, 6364 sayılı "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esas ve Usuller" arasına "Alevi-Bektaşî Cemevi Dedesi ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Uzmanı pozisyonlarında sözleşmeli personel çalıştırılması" eklenmiştir. 6364 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Esaslar" ile "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar "a eklenmiştir. 9 Kasım 2022 tarihli ve 32008 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

33. Ayrıca, son olarak, 144 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 1. Maddesi 144 sayılı Doğal Gaz Tüketimine İlişkin Sistem Kullanım Bedelleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 1. Maddesi, Cemevlerinin aşağıdaki amaçlarla ücretsiz belirli bir tutarı geçemeyecek doğal gaz tüketmesine olanak tanıyan aşağıdaki hükmü getirmiştir; "Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin amacı, konut, ibadethane ve cemevi abonelerinin doğal gaz tüketimine ilişkin sistem kullanım bedelleri ile diğer tutarların Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bütçesinden karşılanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir."

34. Yetkililer, cemevleriyle ilgili tüm bu reformların Alevi-Bektaşî toplumunun Devlet sübvansiyonlarından yararlanmasını sağladığını vurgulamaktadır. Özellikle cemevlerinin aydınlatma masraflarının ve su giderlerinin karşılanmasına ilişkin yeni bir mekanizmanın getirilmesi, cemevlerinin devlet tarafından finanse edilmesi ve bakımının yapılması, Mahkeme'nin Alevi-Bektaşî toplumuna karşı ayrımcı olduğunu tespit ettiği temel alanları çözüme kavuşturmuştur.

35. Bu açıklamalar ışığında, yetkililer, Mahkeme tarafından tespit edilen 9. ve 14. madde ihlallerine karşılık olarak gerekli tüm genel tedbirlerin alındığını düşünmektedir.

4. Mevzuat Değişikliklerinin ve Reform Sürecinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı Tarafından Yürütülen Diğer Faaliyetlerin Pratik Etkileri

36. Gruba ilişkin son incelemelerinde Bakanlar Komitesi, yetkilileri yukarıda açıklanan tedbirlerin pratikteki etkileri hakkında bilgi vermeye davet etmiştir. Buna cevaben, yetkililer aşağıdaki bilgileri sunmak istemektedir.

Alevi-Bektaşî Cemevi Postnişinliğine İlişkin Çalışmalar

37. Yukarıda belirtildiği üzere, 2022 tarihli ve 6364 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar "a "Alevi-Bektaşî Cemevi Dedesi ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Uzmanı pozisyonlarında sözleşmeli personel istihdamı" eklenmiştir. 2022 tarihli ve 6364 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Bu Kararnameye dayanılarak, Alevi-Bektaşî Önderi pozisyonuna atanacak kişilerin istihdamına ilişkin usul ve esaslar 27 Mart tarihli ve 3602996 sayılı Bakan Onayı ile belirlenmiştir. 27 Mart 2023 tarihli ve 3602996 sayılı "Kültür ve Turizm Bakanlığı Alevi-Bektaşî Cemevi Dedeliği Görevine Atama Usul ve Esasları" ile düzenlenmiştir. Bu düzenleme, Alevi-Bektaşî vatandaşların dini liderlerinin tanınmasına yönelik bir adım olup, bu süreçte Alevi-Bektaşî Cemevi Liderliği için toplam 756 talep alınmış ve değerlendirme süreci halen devam etmektedir.

Cemevleri Yapım, Yardım, Bakım, Onarım ve Tefrişat Hizmetlerine İlişkin Çalışmalar

38. Belediyeler, 5393 sayılı Kanun'un 14. ve 15. maddelerinde yapılan değişiklikler uyarınca cemevi inşa edebilmekte ve cemevlerinin bakım-onarım işlerini üstlenebilmektedir. Bu kapsamda belediyeler cemevi inşa etmekte ve bakım-onarım işlerini yürütmektedir. Belediyeler cemevlerinin içme suyunu ücretsiz ya da indirimli olarak kullanmasına izin vermektedir. Belediyeler, cemevleri ile ilgili görev ve sorumluluk alanlarına giren iş ve işlemlerin yürütülmesinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ile istişare içinde çalışmaktadır.

39. İl özel idareleri, 5302 sayılı Kanun'un 6. maddesinde yapılan değişiklik uyarınca cemevi yapabilir ve cemevlerinin bakım-onarım işlerini üstlenebilir. Bu kapsamda il özel idareleri cemevi yapmakta ve cemevlerinin bakım-onarım işlerini yürütmektedir. İl özel idareleri cemevlerinin içme suyunu ücretsiz ya da indirimli olarak kullanmasına izin vermektedir. İl özel idareleri, cemevleri ile ilgili görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlemleri yürütürken Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ile istişare halinde çalışmaktadır.

40. Büyükşehir belediyeleri, 5216 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yapılan değişiklikler uyarınca cemevi inşa edebilmekte ve cemevlerinin bakım-onarım işlerini üstlenebilmektedir. Bu kapsamda büyükşehir belediyeleri cemevi yapmakta ve bakım-onarım işlerini yürütmektedir. Büyükşehir belediyeleri cemevlerine ücretsiz ya da indirimli içme suyu kullanmaktadır. Büyükşehir belediyeleri,

cemevleri ile ilgili görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlemleri yürütürken Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ile istişare içinde çalışmaktadır.

41. İlgili kurumlar imar planı çalışmalarında 3194 sayılı Kanun'un Ek 10. maddesini dikkate alarak söz konusu hüküm uyarınca yeni yapılacak cemevleri için imar planında alan belirlemektedir.

42. Alevi-Bektaşî toplumunun inancını daha etkin ve verimli bir şekilde yaşayabilmesi için 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun Ek 6'ncı maddesinde yer alan düzenleme kapsamında 703 cemevinin aydınlatma giderlerinin ödenmesi için talepte bulunulmuş olup, hâlihazırda aydınlatma giderlerinin tamamı Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cemevleri Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmakta ve destek sağlanmaktadır.

43. Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı, kuruluşundan itibaren 2012 yılında cemevlerini ziyaret etmiş ve 1245 cemevinin bakım, onarım, tefrişat ve arsa tahsis giderlerinin karşılanması için talep almıştır.

44. Başkanlık, 6 Şubat 2023 depreminde hasar gören 55 cemevinin ve depremden etkilenen bölgede olmayan 24 cemevinin tefrişat alımı taleplerini yerine getirmiş olup, ilgili bakım ve onarım çalışmaları devam etmektedir.

45. Ayrıca, Cemevlerinin Bakım, Onarım ve Tefrişat Hizmetleri ile bağlantılı olarak, Başkanlık 2024 yılında 475 cemevinin bakım, onarım ve tefrişat alımlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmeyi planlamaktadır.

Sosyo-kültürel Faaliyetler

46. 19-28 Temmuz 2023 tarihleri arasında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ("TRT") işbirliğiyle gerçekleştirilen Muharrem Ayı Kerbela Programları kapsamında TRT Radyo'da 10 gün boyunca otuz dakikalık 'Hadikatüs Süeda' okumaları TRT 2 kanalında 10 gün boyunca bir saatlik 'Saadete Ermişlerin Bahçesi' programı, TRT Müzik kanalında 10 gün boyunca iki dakikalık 'Muharrem Ayı' (Mah-ı Muharrem) mersiyeleri ve Muharrem ayının 10. gününde (28 Temmuz 2023) TRT 1 kanalında iki saatlik Kerbela Özel programı yayınlanmıştır.

47. 28 Temmuz 2023 tarihinde Ali Baba Sultan Ocağı Cemevi'nde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın da aralarında bulunduğu (150) kişinin katılımıyla "Yas-ı Muharrem Oruç Açma Programı" gerçekleştirilmiştir.

48. 12 Ağustos 2023 tarihinde "Hacı Bektaş Veli'nin 752. Ölüm Yıldönümü Anma Etkinliği" (Hacı Bektaş Veli'nin Hakka Yürüyüşünün 752. Yıl Dönümü Anma Etkinliği) Nevşehir İli Hacı Bektaş İlçesinde bulunan Hacı Bektaş Veli Dergâhında Cumhurbaşkanı Yardımcımızın (ve 53 ilden 1.780 yerli misafir ile 3 ülkeden 14 misafirin) katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

49. 22-26 Ağustos 2023 tarihlerinde "Bir Olalım, İri Olalım, Diri Olalım" Hacı Bektaş Gençlik Kampı" Gençlik ve Spor Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı işbirliğinde Nevşehir İli Hacı Bektaş İlçesi Dedebağı tesislerinde gerçekleştirilmiştir.

50. 30 Ağustos-4 Eylül 2023 tarihlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığı ile işbirliği içerisinde Alevi-Bektaşî Tekke ve Zaviyeleri Ziyaret Programları kapsamında 50 gencin katılımıyla "Otman Baba'nın İzinden Balkanlar Ziyaret Programı" gerçekleştirilmiştir.

51. 23 Kasım 2023 tarihinde Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık alanında faaliyet gösteren üniversitelerin araştırma merkezleri ve enstitülerinden yetkililerin katılımıyla "Alevilik-Bektaşılık Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir.
52. 24 Kasım 2023 tarihinde "Alevilik: Satuk Buğra Han'dan Hakk-Muhammed Ali Yoluna Alevilik" başlıklı konferans Alevi Grupları Federasyonu (Alevi Ocakları Federasyonu) ile işbirliği içinde düzenlenmiştir.
53. 7 Aralık 2023 tarihinde "Cumhuriyetimizin Kuruluşunun 100. Yılında Alevi-Bektaşiler" başlıklı panel düzenlenmiştir. 14 Aralık 2023 tarihinde "Aşık Veysel'in Gönül Gözünden" başlıklı müzik dinletisi ve panel gerçekleştirilmiş, 14-21 Aralık 2023 tarihleri arasında İstanbul Aşık Veysel Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin resimlerinin yer aldığı resim sergisi fuaye alanında sergilenmiştir.
54. 31 Ocak 2024 tarihinde "Hünkar Hacı Bektaş Veli Evlatları Tarafından Anılıyor" başlıklı panel düzenlenmiştir.
55. 5 Şubat 2024 tarihinde "Alevilik-Bektaşılık Ansiklopedisi Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir.
56. 6 Şubat 2024 tarihinde "Aleviliğin Yazılı Kaynakları Çalıştayı" gerçekleştirildi.
57. 12 Şubat tarihinde "Alevi Boy ve Aşiretleri Çalıştayı" ve 19 Şubat 2024 tarihinde "Alevi Grupları Çalıştayı" gerçekleştirilmiş olup, söz konusu Çalıştaylar sonucunda ortaya çıkan değerlendirmeler doğrultusunda Alevilik-Bektaşılık ile ilgili çeşitli eserlerin basılı ve dijital formatta yayımlanması planlanmaktadır.
58. Yukarıda belirtilen faaliyetlere ek olarak, Başkanlığın 2024 yılının geri kalanında aşağıdaki sosyo-kültürel faaliyetleri gerçekleştirilmesi planlanmaktadır:
59. Nisan 2024'te "Küçük Kadın-Ana Paneli", Mayıs 2024'te "Balkanlar Sempozyumu", Haziran 2024'te "Vefatının 500. Yılında Şah Hatayi Sempozyumu" düzenlenmesi planlanmaktadır, Eylül 2024'te "Anadolu'nun Horasanı Tunceli Sempozyumu" ve Ekim 2024'te "Alevi Grupları Sempozyumu" düzenlenecektir.
60. Başkanlık bünyesinde "Kaygusuz Abdal Alevilik-Bektaşılık İhtisas Kütüphanesi" kurulması uygun görülmüş olup, konuya ilişkin protokol imza aşamasındadır.
61. İki yılda bir hakemli dergi çıkarılması planlanmaktadır.

B. 1 NO'LU PROTOKOLÜN 2. MADDESİNİN İHLALİ

62. Yetkililer, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlaline ilişkin olarak aşağıdaki açıklamaları yapmak istemektedirler.
63. Öncelikle, Hasan ve Eylem Zengin (no. 1448/04, § 75, 9 Ekim 2007) kararında, Mahkeme'nin muafiyet prosedürünün uygun bir yöntem olmadığını ve ebeveynlere yeterli koruma sağlamadığını değerlendirdiğinin altı çizilmelidir. Mahkeme'ye göre, bu tür bir muafiyet, ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını okul yetkililerine bildirmeye zorlayabilir ve bu durum, inanç özgürlüklerine saygı gösterilmesini sağlamak için uygun olmayan bir araç haline getirir.
64. Mahkeme, Mansur Yalçın ve diğerleri davasında da bu tutumunu sürdürmüştür. Avrupa Mahkemesi, muafiyet prosedürünün öğrencilerin ebeveynlerini ağır bir külfete ve çocuklarının din

dersinden muaf tutulması için dini veya felsefi kanaatlerini açıklama zorunluluğuna maruz bırakabileceğini tespit etmiştir (kararın 76. paragrafı).

65. Bu temelde, Türk makamları, en uygun tedbirin, bu derslerden muafiyetin kapsamını genişletmek yerine, DKAB derslerinin içeriğinin yeniden gözden geçirilmesi olacağı görüşündedir. Bu bağlamda, yetkililer ayrıca Hasan ve Eylem Zengin davasında Mahkeme'nin, müfredatın belirlenmesi ve planlanmasının ilke olarak Sözleşmeciler Devletlerin yetkisi dâhilinde olduğunu açıkça vurguladığını belirtmek isterler (§ 51). Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesinin, Devletlerin, Devlet okullarında, verilen öğretim yoluyla, doğrudan veya dolaylı olarak dini veya felsefi türden nesnel bilgi veya bilgiyi yaymalarını engellemediğini belirtmiştir. Dahası, Mahkeme'ye göre, ebeveynlerin bu tür öğretim veya eğitimin okul müfredatına dahil edilmesine itiraz etmelerine bile izin vermemektedir, çünkü aksi takdirde kurumsallaşmış tüm öğretimler uygulanamaz hale gelme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

66. Görüldüğü üzere Mahkeme, o dönemdeki durumun yol açtığı ihlali ortadan kaldıracak somut bir uygulamaya işaret etmemiştir. Aksine, konuyu Devletin takdir yetkisine bırakmıştır.

67. Mahkeme'nin "muafiyet usulü" hakkındaki görüşlerini dikkate alan yetkililer, ihlalin giderilmesi alanında çeşitli adımlar atmışlardır. İlk olarak, Türk makamları, zorunlu DKAB dersinin varlığının AİHM kararında başlı başına bir ihlal olarak değerlendirilmediğini açıklığa kavuşturmak istemektedir (bkz. Mansur Yalçın ve Diğerleri / Türkiye, no. 21163/11, 16 Eylül 2014, § 64). Mahkeme, ihlal tespit ettiği kararında, DKAB dersi müfredatının içeriğinin altını çizmiştir.

68. Bu kapsamda, sorunun çözümü anlamında, bu konulara ilişkin bir dizi genel tedbir alınmıştır.

69. Türk makamları, Mansur Yalçın ve Hasan ve Eylem Zengin (sırasıyla 21163/11 ve 1448/04) davalarında tespit edilen ihlallerle ilgili olarak; Haziran 2016 ve Ocak 2017 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı himayesinde Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, akademisyenler ve STK'lerden temsilcilerin katılımıyla bir dizi çalıştay düzenlendiğini belirtmektedir. Komisyon 2 Haziran 2016, 14 Haziran 2016, 22 Eylül 2016, 3 Kasım 2016, 7 Aralık 2016 ve 25-27 Ocak 2017 tarihlerinde çalıştaylar düzenledi.

70. Raporda, dinin yaşamda önemli bir rolü olduğuna, sosyalleşmenin yanı sıra farklı din ve inançları bilmenin önemine, öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneğine ve dinin kültür ve medeniyetin oluşumundaki etkisine dikkat çekilmiştir. DKAB derslerinin uygulanmasının uzun bir deneyimin eseri olduğu da göz önünde bulundurulmuştur. Müfredatın içeriğinin, insanlar arasındaki farklılıkların bir sorun olmaktan ziyade bir zenginlik olduğu bir ortam yaratarak toplumda karşılaşılan önyargıların giderilmesinde rol oynamayı amaçladığı değerlendirilmelerini içermektedir.

71. Komisyonun çalışma toplantılarında, toplumun milli kimliğinin korunması ve toplumsal değerlerin sisteme dahil edilmesi amacıyla Devletin takdir yetkisini kullanarak bu dersi zorunlu hale getirebileceği göz önünde bulundurularak, DKAB dersinin içeriğinin Alevi-Bektaşî geleneğini de içine alacak şekilde objektif olarak yeniden geliştirilmesinin uygun olacağı fikrine özel önem atfedilmiştir.

72. Komisyon tarafından hazırlanan tavsiye raporuna dayanarak, Ocak ve Şubat 2017'de ilgili kişilerin (yukarıda bahsedilen) katılımıyla bir taslak müfredat hazırlanmıştır. Temmuz 2017'de taslak müfredat, öğrenciler, veliler ve genel olarak kamuoyu tarafından yapılan eleştirileri, argümanları ve değerlendirmeleri dikkate almak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'nın web sitesinde bir süreliğine yayınlanmıştır. Taslak müfredatın yayınlanmasıyla birlikte öğretmenlerin, STK'ların, akademisyenlerin,

velilerin ve öğrencilerin müfredata ilişkin görüşlerini dile getirmeleri ve online olarak değerlendirme yapmaları sağlandı. Gelen tüm görüş ve değerlendirmeler raporlanarak müfredata yansıtılmıştır.

73. Taslak müfredatın yayınlandığı ve ilgili taraflardan değerlendirmelerin alındığı sürecin tamamlanmasının ardından taslak rapor, önerilerinin müfredata dahil edilmesi amacıyla Türkiye'deki üniversitelere gönderilmiştir. 20 Ekim 2017 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından taslağa son şeklini vermek üzere akademisyenlerden oluşan bir çalıştay daha düzenlenmiştir. Taslak, 19 Ocak 2018 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmıştır. Taslağa aşağıdaki bağlantıdan erişilebilir: <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>

74. Taslak rapor, farklı geçmişlerden gelen geniş bir yelpazedeki bireylerin katılımıyla hazırlanmıştır. Müfredatın içeriğinin, insanlar arasındaki farklılıkların bir sorun olmaktan ziyade bir zenginlik olduğu bir ortam yaratarak toplumda karşılaşılan önyargıların giderilmesinde rol oynamayı amaçladığına dair değerlendirmeler içermektedir.

75. Yukarıda bahsedilen müfredatı hazırlamak üzere kurulan komisyon, DKAB derslerinin varlığının ve zorunlu olmasının önemine de işaret etmiştir. Alevilik ve Bektaşilik gibi konular, Alevi dini ve ruhani liderlerinin (alevi dedeleri) görüş ve makalelerinden yararlanılarak ders kitaplarında objektif bir şekilde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

76. Geniş katılımlı görüş ve değerlendirme sürecinin tamamlanmasının ardından taslak müfredata son şekli verilerek Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu 19 Ocak 2018 tarihli kararıyla yeni DKAB dersi müfredatının 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okullarda uygulanmasını onaylamıştır.

77. Sonuç olarak, Mahkeme kararının uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan Eylem Planının uygulanması, Çalışma Grubunun toplantıları, raporlama, müfredat ve ders materyallerinin hazırlanması şeffaf ve etik değerler gözetilerek katılımcı bir süreç içerisinde yürütülmektedir.

78. Bu noktada yetkililer, toplumun her kesiminden oluşan ve 2016-2017 yılları arasında 6 toplantı gerçekleştiren çalışma grubunun önemli katkıları sayesinde objektiflik ve çoğulculuk kriterlerinin karşılandığını, böylece her öğrencinin derslerde tartışılan konuları tek bir bakış açısıyla takip etmek zorunda kalmadan din ve dindeki farklı düşünce ekolleri hakkında genel bilgileri objektif bir şekilde öğrenebileceği bir eğitim ortamı yaratıldığını belirtmek ister.

79. Yetkililer, Türkiye'nin DKAB dersinde TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda hareket ettiğini ve tüm inanç ve dünya görüşlerine objektif ve çoğulculuk ilkeleri doğrultusunda yaklaştığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda DKAB dersleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde verilmektedir: "Devlet okullarında zorunlu DKAB dersinin objektif olması din ve inanç özgürlüğü ile uyumludur. Din ve inanç eğitimi verilen bir yerde geçerli olan dine daha geniş yer verilebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitimi objektif bir şekilde veriliyorsa, zorunlu ya da seçmeli olması bir sorun teşkil etmez. Müfredat gerçeklere dayalı, tarafsız ve akademik ve mesleki standartlara uygun olmalıdır."

1. Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İçeriği

80. Yetkililer, şu anda ilk ve orta dereceli okullardaki DKAB derslerine ilişkin olarak aşağıdaki beyanları sunmaktadır.

81. Bu bağlamda, yetkililerin görüşü, şu anda uygulanmakta olan zorunlu DKAB derslerinin yeni müfredatının ve bu derslerin amacının, Sözleşme'nin 1 No.lu Protokolü'nün 2. maddesinde yer alan çoğulculuk ve tarafsızlık ilkeleriyle uyumlu olduğu yönündedir.

82. Mezhepler üstü bir yaklaşımla tasarlanan yeni DKAB dersleri ile "toplumun tüm farklı gruplarının tek bir şemsiye altında, birbirlerine karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde uyum içinde, kimsenin ötekileştirilmeden yaşamasının sağlanması" hedeflenmiştir. DKAB derslerinin mevcut öğretim programlarında Türkiye'de yaşayan çeşitli İslam dini oluşumlarına ve farklı dinler hakkındaki bilgilere daha fazla yer verilmiştir. DKAB derslerinin öğretim programları, inanç yorumu ile teolojik yorumun birbirinden farklılaştığı konular temelinde değil, her iki yorumun da ortak kaynak olarak kabul ettiği Kur'an ve Sünnet temelinde hazırlanmıştır (Mansur Yalçın ve Diğerleri / Türkiye (no. 21163/11). Bu yaklaşım, hiçbir şekilde, farklı anlayışların göz ardı edildiği veya dikkate alınmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine program ile İslam'da, tasavvuf düşüncesinde ve diğer dini oluşumlarda ortaya çıkan inanç yorumları ve teolojik yorumlar hakkında bilgi vermek, benzerlik ve farklılıklarını fark ettirmek ve empati kurmak amaçlanmıştır.

83. Ayrıca, DKAB derslerinin öğretim programları, sadece İslam dininde bulunan dini düşünce ve hareketleri içermekle sınırlı kalmamıştır. Türkiye, aynı zamanda "diğer dinlerin temel özelliklerini tanımayı ve onların takipçilerine karşı hoşgörülü davranmayı" amaçlamıştır. Ortaokul ve lisede 4. ve 12. sınıflar arasında eğitim gören öğrencilere okutulan DKAB derslerinin müfredatı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır. DKAB müfredatı, kendilerini dini grupların (Alevi-Bektaşî gibi) bir üyesi olarak tanımlayan temsilcilerin yanı sıra ilahiyat uzmanları, sosyologlar, dinler tarihi ve din eğitimi uzmanları ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin katıldığı katılımcı bir süreçle geliştirilmiştir. Taslak müfredat, yaklaşık bir ay boyunca tüm kamuoyunun erişimine açık çevrimiçi bir platform aracılığıyla yorum ve değerlendirmelere sunulur. Alınan görüş ve değerlendirmeler çerçevesinde müfredat son şeklini alır.

84. Ders kitapları, özel yayınevleri de dahil olmak üzere ilgili yazarlık tarafından müfredat çerçevesinde hazırlanır ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulur. Bilimsel titizlik, yasal uygunluk ve görsellik standartları gibi belirli kriterlere göre yapılan bir incelemenin ardından uzmanlar tarafından onaylanır. Ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı yazarları ve özel yayınevleri tarafından müfredat esas alınarak hazırlanır. Ders kitaplarının belirli bir süre için geçerliliği vardır. Bu süreçte ders kitaplarının sayfaları yazarların ifadelerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bakanlık, bir kitabın tüm öğrenme kazanımlarını içerip içermediğine dair bir inceleme yapar.

85. Ayrıca DKAB dersi, dinler hakkında bilgilerin yanı sıra kültürel, milli ve ahlaki değerlere ilişkin bilgileri de içeren bir ders olduğu göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda, ders kitaplarında dinler ve İslam ile ilgili bilgiler mezhepler üstü bir anlayışla ve objektif bir yaklaşımla verilmektedir.

86. Toledo Devlet Okullarında Dinler ve İnançlar Hakkında Öğretim Rehber İlkeleri, dinler ve inançlar hakkında öğretim için kriterler önermektedir. Bazı önemli kriterler aşağıdaki gibidir:

-Dinler ve inançlar hakkındaki öğretim adil, doğru ve sağlam bir bilime dayalı bir şekilde verilmelidir. Öğrenciler dinler ve inançlar hakkında insan haklarına, temel özgürlüklere ve yurttaşlık değerlerine saygılı bir ortamda bilgi edinmelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında eğitim verenler, okul ortamına ve dinlerin korunmasını teşvik eden uygulamalara katkıda bulunan bir din özgürlüğü taahhüdüne sahip olmalıdır.

Okul toplumunun üyeleri arasında karşılıklı saygı ve anlayış ruhu içinde başkalarının haklarının korunması.

- Dinler ve inançlar hakkında eğitim vermek okulların temel sorumluluklarından biridir ancak bu eğitimin veriliş şekli, ailelerin ve din veya inanç kuruluşlarının değerlerin sonraki nesillere aktarılmasındaki rolünü zayıflatmamalı veya göz ardı etmemelidir.

-Müfredatın hazırlanması ve uygulanmasında ve öğretmenlerin eğitiminde farklı paydaşların dahil edilmesine yönelik kapsayıcı bir yaklaşım benimseyen farklı düzeylerde danışma organlarının oluşturulması için çaba gösterilmelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretimi içeren zorunlu bir programın yeterince objektif olmadığı durumlarda, daha dengeli ve tarafsız olması için revize edilmesi için çaba gösterilmelidir; ancak bunun mümkün olmadığı veya hemen gerçekleştirilemediği durumlarda, vazgeçme düzenlemelerinin hassas ve ayrımcı olmayan bir şekilde yapılandırılması koşuluyla, vazgeçme haklarının tanınması ebeveynler ve öğrenciler için tatmin edici bir çözüm olabilir.

-Dinler ve inançlar hakkında eğitim veren kişiler bu konuda yeterli eğitime sahip olmalıdır. Bu öğretmenlerin dinler ve inançlar hakkında adil ve dengeli bir şekilde ders verebilecek bilgi, tutum ve becerilere sahip olmaları gerekir. Öğretmenler, öğrencilerle etkileşim kurabilmek ve öğrencilerin birbirleriyle hassas ve saygılı bir şekilde etkileşim kurmalarına yardımcı olabilmek için sadece konu alanında yetkinliğe değil pedagojik becerilere de sahip olmalıdır.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretim için müfredat, ders kitapları ve eğitim materyalleri hazırlanırken dini ve dini olmayan görüşler kapsayıcı, adil ve saygılı bir şekilde dikkate alınmalıdır. Yanlış veya önyargılı materyallerden, özellikle de olumsuz klişeleri güçlendiren materyallerden kaçınmaya özen gösterilmelidir.

-Müfredat, dinler ve inançlarla ilgili çalışmalara dengeli bir yaklaşım sağlamak amacıyla kabul görmüş profesyonel standartlara uygun olarak geliştirilmelidir. Müfredatın geliştirilmesi ve uygulanması, ilgili tüm taraflara yorum ve tavsiyelerde bulunmaları için uygun fırsatlar tanıyan açık ve adil prosedürleri de içermelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretim alanındaki kaliteli müfredat, ancak öğretmenlerin müfredatı kullanmak üzere profesyonel olarak eğitilmeleri ve aşağıdaki konularda sürekli eğitim almaları halinde Toledo Yol Gösterici İlkelerinin eğitim amaçlarına etkili bir şekilde katkıda bulunabilir, bu konudaki bilgi ve yeterliliklerini daha da geliştirmelidir. Her türlü temel öğretmen hazırlığı demokratik ve insan hakları ilkelerine göre çerçevelenmeli ve geliştirilmeli ve toplumdaki kültürel ve dini çeşitliliğe dair içgörü içermelidir.

- Dinler ve inançlar hakkında öğretime odaklanan müfredat, din ve inançla ilgili önemli tarihi ve güncel gelişmelere dikkat etmeli ve küresel ve yerel konuları yansıtmalıdır. Okullarda ve hizmet ettikleri toplumlarda bulunan dini ve seküler çoğulculuğun farklı yerel tezahürlerine karşı duyarlı olmalıdırlar. Bu tür hassasiyetler, öğrencilerin, velilerin ve eğitimdeki diğer paydaşların endişelerinin giderilmesine yardımcı olacaktır.

87. DKAB müfredatı, kazanımlar ve öğretim yöntemleri açısından TOLEDO Kılavuz İlkelerinde belirtilen tüm gerekli unsurları karşılamaktadır.

88. Müfredatta DKAB dersinin hedefleri ve yöntemi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır, (bkz. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318>)

.....

2.1. Programın Temel Felsefesi ve Genel Hedefleri

DKAB dersi, İslam'ı ve diğer dinleri açıklayıcı bir yaklaşımla öğretmeyi amaçlamaktadır. DKAB dersleri kapsamında İslam, Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu temel ilkeler çerçevesinde öğrencilere aktarılmıştır. İslam felsefesinde ortaya çıkan yorumlar bilimsel bir yöntem ve mezhepler üstü bir yaklaşımla ele alındı. Öte yandan, mevcut diğer dinler de bilimsel bir yöntem ve olgusal bir yaklaşımla ele alındı.

.....

2.3. Programın Uygulanması ve Kitap Yazımına İlişkin İlke ve Açıklamalar

.....

4) Hem farklı din ve inançların öğretiminde hem de İslam düşüncesindeki yorumların öğretiminde olgusal bir yaklaşım benimsenir. Bu bağlamda dinler, inançlar ve İslam düşüncesindeki yorumlar kendi metinlerine, kaynaklarına ve kabullerine dayalı olarak öğretime konu edilir.

.....

8) Öğrenciler, ünitelerde yer alan Kur'an ayetlerini, hadisleri ve sureleri ezberlemeye zorlanmazlar.

.....

9) Din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü zedeleyici yaklaşım, tutum ve davranışlardan kaçınılır. Bu kapsamda öğrenciler, dini duygu ve düşüncelerini ifade etmeye ve bilgi sahibi oldukları dini uygulamaları yerine getirmeye zorlanmaz.

.....

16) Öğrenciler insana, fikirlere, özgürlüğe, ahlaka ve kültürel mirasa saygılı bir şekilde davranmaya teşvik edilir."

89. Ancak DKAB dersi sadece dinler hakkında bilgi içeren bir ders değil, aynı zamanda Türkiye'de yaşayan vatandaşların ortak paydası olan milli kültür ve evrensel ahlaki değerler hakkında da bilgi vermekle yükümlü bir ders olduğu gerekçesiyle değerlendirilmelidir. Toledo ilkeleri doğrultusunda ders kitaplarında milli kültür unsurlarına ve evrensel ahlaki değerlere yer verilmekte, diğer dinler ve İslam dini ile ilgili bilgiler objektif bir yaklaşımla anlatılmaktadır.

90. Bazı örnekler vermek gerekirse, ders kitaplarında Türk toplumunun genel değerleri ve özelliklerine ilişkin aşağıdaki konular yer almaktadır: "İnsan İlişkilerinin Temeli: Sevgi ve Saygı", "Bedenimi ve Giysilerimi Temiz Tutarım", "Evimi ve Okulumu Temiz Tutarım", "Çevremi Temiz Tutarım", "Nezaket Kuralları", "Selamlaşma Adabı", "İletişim ve Konuşma Adabı", "Sofra Adabı", "Bazı Zararlı Alışkanlıklar", "Zararlı Alışkanlıklara Başlama Nedenleri", "Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma Yolları", "Toplumumuzu Birleştiren Temel Değerler", "Güzel Ahlaki Tutum ve Davranışlar: Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Özdenetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Yardımseverlik", "Değerler ve Değerlerin Kaynağı", "Değerlerin Gençlerin Kişilik Gelişimindeki Yeri ve Önemi", "Temel Değerler:

Hikmet, Adalet, İffet ve Cesaret", "Ahlak ve Disiplin ilişkisi", "Din Güzel Ahlaktır", "Mimarimizde Dinin İzleri", "Musikimizde Dinin İzleri", "Edebiyatımızda Dinin İzleri", "Örf ve Adetlerimizde Dinin İzleri". Yukarıda belirtilen konulardan da görüldüğü üzere DKAB derslerinde Toledo ilkeleri doğrultusunda dinler, milli kültür ve evrensel ahlaki değerler hakkında bilgiler yer almaktadır.

91. Milli Eğitim Bakanlığı yayını olan DKAB ders kitapları incelendiğinde Yahudilik, Hristiyanlık, Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Sünnilik, Hanefilik, Alevilik-Bektaşilik, Hanbelilik, Şafilik, Malikilik, Eşarilik, Yesevilik, Rifailik, Kadirilik, Mevlevilik ve Nakşibendilik ile ilgili toplam 186 sayfanın dini inanç ve ibadete ayrıldığı görülmektedir. Bu bölümlerde çeşitli dinler ve dini inanç ve ibadetler anlatılmaktadır. Alevilik ve Bektaşilik de 186 sayfanın 21 sayfasında yer almaktadır. Ders kitaplarında yer alan diğer inançlarla karşılaştırıldığında bu oran dikkat çekicidir. Dolayısıyla ders kitaplarında Aleviliğe daha az yer verildiği söylenemez.

92. Bu dersin öğretim programları ve ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmıştır. DKAB derslerinin içeriğinde, öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, din ve ahlak alanındaki temel konular, temel kaynaklara dayalı teolojik bir yaklaşımla objektif olarak ele alınmaktadır. Dersin amacı herhangi bir dini pratiği empoze etmek veya dikte etmek değildir. Bu ders, din ve ahlak konusunda aydınlanmayı/kültürlenmeyi öncelemektedir. Dolayısıyla bu derste bir tür mezhepsel din eğitimi verilmemekte; aksine bir bilgilendirme ve kültürleme yolu esas alınmaktadır.

93. Sonuç olarak Yetkililer, Türkiye'deki tüm müfredatların bilimsellik, pedagoji ve yasalara uygunluk ilkelerine uygun olarak hazırlandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında inançlar açısından herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın objektif içeriklere yer verilmektedir. Bu durum, Türk eğitim sisteminin tarafsız, objektif ve bilimsel tutumunu ortaya koymaktadır.

94. Tüm bunlara ek olarak Hükümet, Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Türkiye'nin Yüzyıllık Eğitim Modeli" çerçevesinde 2024-2025 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanması planlanan tüm dersleri kapsayan yeni bir müfredat için çalışmalarını sürdürdüğünü belirtmek ister. Yetkililer, söz konusu çalışmalar tamamlandığında Bakanlar Komitesi'ne daha kapsamlı bilgi verecektir.

2. Anayasa Mahkemesi'nin DKAB derslerine ilişkin içtihadı

95. Yetkililer, Anayasa Mahkemesi'nin zorunlu DKAB dersleri konusunda Sözleşme'ye uygun bir uygulama geliştirdiğini belirtmek isterler.

96. Anayasa Mahkemesi 7 Nisan 2022 tarihinde zorunlu DKAB derslerine ilişkin ilk kararını vermiştir. Hüseyin El ve Nazlı Şirin El (Dosya No: 2014/15345)2 kararında, DKAB derslerinin 2011/2012 müfredatının objektiflik ve çoğulculuk kriterlerinden yoksun olduğunu değerlendirmiştir. Ayrıca, sistemin etkin bir muafiyet prosedürü sağlamadığını ve başka alternatif çözümler sunmadığını gözlemlemiştir. Tüm bunların ışığında Anayasa Mahkemesi, başvuruçunun bu dersten muaf tutulma talebinin reddedilmesinin, Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan ebeveynlerin eğitimde dini ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini talep etme hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

97. Anayasa Mahkemesi'nin yukarıdaki sonuca varırken Hasan ve Eylem Zengin ile Mansur Yalçın ve Diğerleri davalarındaki Mahkeme bulgularına özel atıfta bulunduğu altı çizilmelidir.

C. Kararın Tercümesi ve Yayınlanması

98. Yetkili makamlar, yayın ve yaygınlaştırma tedbirlerinin alınmasını sağlamıştır. Bu amaçla, Avrupa Mahkemesi kararları Türkçe'ye çevrilmiş ve Mahkeme'nin internet sitesinde erişime açılmıştır.

99. Ayrıca, Avrupa Mahkemesi'nin kararları, Avrupa Mahkemesi'nin bulgularına ilişkin açıklayıcı bir notla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Kurulu, Kamu Denetçiliği Kurumu ve bu davalara bakan yerel mahkemelerin yanı sıra Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay gibi diğer ilgili mahkemelere de iletilmiştir.

IV. SONUÇ

100. Yetkililer, alınan bireysel tedbirlerin, söz konusu ihlallerin sona ermesini ve başvurulara olumsuz sonuçların telafi edilmesini sağladığını düşünmektedir.

101. Yetkililer ayrıca 9. ve 14. maddelere ilişkin genel tedbirlerin alındığını düşünmektedir. Bu nedenle yetkililer, Bakanlar Komitesi'ni İzzettin Doğan ve Diğerleri davasının incelemesini sonlandırmaya davet etmektedir.

102. Mansur Yalçın ve Diğerleri ile ilgili olarak çözülmemiş konulara ilişkin olarak, Türk makamları Komite'yi bilgilendirecektir.

1 [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2021\)1007E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2021)1007E)

2 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15345>

ADO 'nun 10.Nisan 2024 tarihli DURUM RAPORU

DGI İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü
AİHM Kararlarının İnfazı Dairesi
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANSA
E-posta: DGI-Execution@coe.int

İstanbul 10.Nisan.2024

İLETİŞİM

Bakanlar Komitesi İhtüzüğünün, kararların ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin 9.2. kuralı uyarınca,

1. GİRİŞ

İşbu Kural 9.2 sunumu, Bakanlar Komitesi'nin kararların ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin Kuralları uyarınca yapılmıştır. "İzzettin Doğan ve Diğerleri" 62649/10 ve "Mansur Yalcın ve Diğerleri" (21163/11) davalarının uygulanması için gerekli bireysel ve genel tedbirlerle ilgilidir.

CM 1468. toplantı kararlarına ilişkin olarak, Türk makamlarının 26.03.2024 tarihli son Eylem Planı'na yapılan atıflarla birlikte, gelişmeler hakkındaki görüşlerimizi ve AİHM kararlarının uygulanma sürecine ilişkin yorumlarımızı sunuyoruz

Başvuru Alevi Düşünce Ocağı Derneği tarafından yapılmıştır. Alevi Kültürel Mirası, Felsefesi ve Din ve İnanç Özgürlükleri ile ilgilenen bir Türk STK'sıdır.

2. DAVA ÖZETLERİ:

Bu davalar, Türk yasal uygulamalarında Alevi inancının yasal olarak tanınmaması ve dolayısıyla takipçilerinin inançlarını tam olarak uygulama hakkından mahrum bırakılması (Madde 9'un ihlali) ve Alevi inancının takipçileri ile Diyanet İşleri Başkanlığı ("DİB") aracılığıyla Devlet tarafından finanse edilen yasal tanınma ve dini kamu hizmetlerinden yararlanan Sünnî çoğunluk İslam anlayışının takipçileri arasındaki ayrımcı muamele farklılığı (Madde 9 ile birlikte ele alındığında Madde 14'ün ihlali) ile ilgilidir. Bu muamele farklılığı, ibadet yerlerine tanınan elektrik aydınlatma masrafı muafiyetinin Alevi binalarına (Cemevi) uygulanmamasını da içermektedir (9. Madde ile bağlantılı olarak 14. Madde).

Mahkeme, ilk ve orta dereceli okullardaki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriğinin ve sadece sınırlı muafiyet imkanlarıyla zorunlu olmasının, "Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocukları için uygun seçenekler sunmadığını" tespit etmiştir (1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlali). Genel olarak Mahkeme, "Devlet makamlarının Alevi toplumuna, dini uygulamalarına ve ibadet yerlerine yönelik tutumunun, Devletin tarafsızlık ve yansızlık yükümlülüğü ve dini toplulukların özerk varoluş hakkı ile bağdaşmadığını" tespit etmiştir.

3. ADİL TATMİN

Mahkeme kararları tam olarak uygulanmadıkça ve yerel yasa ve yönetmelikler aynı sorunların tekrar yaşanmasını engelleyecek şekilde düzenlenmedikçe sağlıklı bir Adil Tatminin sağlanamayacağına inanıyoruz.

4. GENEL ÖNLEMLER

62649/10 - İzzettin Doğan ve Diğerleri.

Hükümetin Eylem Planı, Mahkeme kararlarının uygulanması sürecinde son dönemde atılan adımlara odaklanmaktadır. Ancak, Aleviliğin İslami bir yorum olarak tanınması, dini kuruluşlara sağlanan devlet yardımlarının orantısız dağılımı ve Alevi inancı da dahil olmak üzere dini grupların sürdürülebilirliğinin korunması için gerekli yargısal düzeltmeler gibi bazı temel noktalar eksiktir.

- "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı"nın (ABP) kurulması: ABP'nin 2022 yılında kurulması, ülkedeki Alevi varlığının tanınması açısından olumlu bir sinyal olmuştur. Ancak, ilgili Dernekler Kanunu ve yönetmelikler Cemevinin ibadethane statüsünü tanımamıştır. Alevi örgütleri ile iletişim kurulmaması, ABP danışma kurulunda dahi Alevi STK temsilcilerine yer verilmemesi ve din adamı yetiştirilmesine izin verilerek Alevi inancının sürdürülebilirliğinin sağlanması için herhangi bir önlem alınmaması temel sorun alanlarıdır.

Ülkenin mevcut yasal düzenine göre:

- Aleviliğin inançsal özellikleri tanınmamaktadır,

- AIHM Kararları ile de açıklığa kavuşturulmuş olan Cem evlerinin ibadethane statüsü ve niteliği, bu düzenlemelerde tanınmamaktadır.

- Nitelikli din adamı ve dini lider yetiştirme ihtiyacına yönelik herhangi bir çözüm üretilmemiştir, Bir inancın sürdürülebilirliği için ibadethaneler kadar önemlidir.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 28/7/2022 tarihli ve 31906 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 7/4/2022 tarihli ve 2014/15345 sayılı kararında da teyit edildiği üzere, çocukların eğitiminde ailelerin dini inançlarının öncelikli olması gerektiği halde Anayasa ve Medeni Kanun'un bu gerekliliğe uyulmaması nedeniyle ihlaller devam etmektedir ve bu konuda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Alevi Toplumu, AIHM 'in ilgili kararına uygun bir yaklaşım beklemektedir: "Her hâl ü kârda, bir Devletin ibadet yerleri için ayrıcalıklı bir statü getirmesi halinde, isteyen tüm dini grupların bu statüden yararlanmaları için adil imkânlar sunulmalı ve belirlenen kriterler ayrımcı olmayan bir şekilde uygulanmalıdır."

Eylem Planının bu bölümüne ilişkin ayrıntılı açıklamalar ve ilave bilgiler Ek 1'de sunulmaktadır.

21163/11 - Mansur Yalcın ve Diğerleri. Zorunlu Din Dersleri.

Maalesef, bu alanda 2023-24 eğitim-öğretim yılından itibaren yeni gerici girişimler yürürlüğe girmiş ve genel durum daha da kötüleşmiştir. Mevcut müfredatın zorunlu statüsü, DKAB derslerine ilişkin bazı ek tedbirler ve DİB 'nin da eğitime katılımı ile sürdürülmüştür.

2023-24 eğitim-öğretim yılının başında, okullarda sunulan en az bir seçmeli dersin zorunlu hale getirilmiş ve seçmeli derslerin bir listesi olmasına rağmen, okullar bu listeden yalnızca birkaç din temelli seçmeli ders sunabilmesi nedenleri ile uygulamada din eğitimi haftada 2 saatten 4 saate çıkarılmıştır; ayrıca, sözde değerler eğitimi amaçlayan CEDES protokolü ile, herhangi bir pedagojik eğitimi olmayan DİB personelinin (din adamları) okullarda Değerler sistemi kulübü koordinatörleri veya danışmanları olarak eğitime katılmalarına veya hakim olmalarına izin verilmektedir. Bu girişim, müfredatı ve eğitim

sistemini daha da kutuplaştırma eğilimi taşımaktadır. BM İHK Yüksek Komiseri'nin (Ek 3) ve BM İHK Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Raportörü'nün (Ek 4) son yıllık raporlarında bu durumun daha fazla kutuplaşma, damgalama ve artan nefret söylemi riski taşıdığı belirtilmiştir.

1468. toplantı kararları; "Türk eğitim sisteminin, Devletin çeşitli din, mezhep ve inançlara karşı tarafsızlık ve yansızlık görevini çoğulculuk ve nesnellik ilkelerine saygı göstererek yerine getirmesini sağlamak için yetkilileri gerekli önlemleri almaya ve Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocuklarına, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda kalmadan, zorunlu din eğitiminden vazgeçmeleri için uygun seçenekler sunmaya çağırıştır;"

Ancak, eğitimle ilgili konularda, Toledo anlaşmaları uyarınca muafiyetlere izin vererek ya da müfredatı tarafsız bir müfredatla değiştirerek aileleri ve çocukları zorunlu din derslerinden kurtarmak için hiçbir adım atılmamıştır.

Dava temsili bir nitelik taşımaktadır. Türkiye'de eğitim çağında olup, aynı müfredata tabi tutulan ve ciddi bir asimilasyon baskısı altında olan milyonlarca çocuk bulunmaktadır

Türkiye Eylem Planı'nda belirtilen hususlara ilişkin detaylı açıklamalar ve daha fazla bilgi Ek 2'de sunulmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

"İzzettin Doğan ve Diğerleri" davası oldukça karmaşık bir davadır. Farklı din ve inanç gruplarına farklı prosedürler ve meşruiyet uygulamaya çalışan bir ülkede kararın uygulanması uzun zaman alabilmektedir. İnançlara yönelik politikalar ülkedeki tüm inanç grupları için tek tip ve aynı olmalıdır.

"Zorunlu Din Dersi" davası ülkemizin önemli davalarından biridir. Çok dinli ve çok inançlı bir ülkede, bir inancın tek bir mezhebine dayalı zorunlu eğitim, sadece eğitim açısından değil, çoğulcu toplumsal yaşam açısından da büyük sorunlar yaratmaktadır ve bu sorunun bir an önce çözülmesinin ülkedeki siyasal ve toplumsal barışa büyük katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Farklı dini grupların kendi din adamlarını yetiştirebilecekleri bir eğitim ortamının yaratılmasının ülkemizdeki en önemli ihtiyaçlardan biri olduğuna olan inancımızı da yinelemek isteriz.

Saygılarımla

Doğan Bermek

Ek 1- 62649/10 sayılı dava hakkında bilgi ve yetkililerin Eylem Planı hakkındaki yorumları.

Ek 2 - 21163/11 sayılı dava hakkında bilgi ve yetkililerin Eylem Planı hakkındaki yorumları.

Ek 3. BM İHK Özel Raportörü'nün raporundan alıntı

Ek 4 - BM İHK Yüksek Komiseri'nin raporundan alıntı.

Ek 1. ADO'nun "Bakanlar Komitesi "nin 1501. toplantısı öncesinde HUDOC-EXEC Departmanına Sunumunun 1 nolu eki.

Bu ek, 26 Mart 2024 tarihinde Avrupa Konseyi'ne Türk makamlarınca sunulan Eylem Planınının 12 ila 61. Paragraflarını analiz etmektedir. AİHM'nin 62649/10 sayılı "İzzettin Doğan ve Diğerleri" davası ile ilgili olarak Mart.2024.

"9. Madde ve 9. Madde ile bağlantılı olarak 14. Maddenin ihlali"
(Eylem Planı, Para. 11-38)

Bu kararların uygulanması tüm inanç gruplarına eşit muamele yapılmasını gerektirmektedir; kararlar Cemevlerinin ibadethane olduğunu ve ibadethanelere ve inanç gruplarına sağlanan tüm avantajlardan ve devlet desteğinden yararlanmasını gerektiğini açıklığa kavuşturmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı, "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı (ABP)" adında bir devlet kurumu oluşturmuş olsa da, bu birim Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı bir birim olarak kurulmuştur; Sünni inancının ise ayrı bir kuruluş kanunu olan ve herhangi bir bakanlığa değil doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olan "Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB)" adında ayrı bir devlet kurumu vardır.

ABP, Cemevlerinin diğer ibadethanelere sağlanan tüm avantajlardan yararlanacağı vaadiyle ve bu tür bir kuruluşun gerekliliklerinin pek çok yönünü kapsamayan 7214 sayılı bir derleme Kanun (torba yasa) ile kurulmuştur. Cemevleri ibadethane olarak kabul edilmediği gibi Alevi inanç sistemi de bir inanç olarak tanınmayacaktır. Ayrıca, ABP için hazırlanan mevzuat, halihazırda var olan resmi gerekliliklere ek olarak, yeni Cemevi inşaatlarını yerel valilerin iznine tabi tutarak ek kısıtlamalar getirmektedir.

ABP henüz tam olarak aktif değildir, Ekim 2022'de ilan edilmiştir ve hala danışma kurulunun (üç yıllık dönemler için Devlet Başkanı tarafından atanacaktır) atanmasını beklemektedir. Alevi toplumu ve örgütlerinin atamalarda herhangi bir oy hakkı bulunmamaktadır ve tartışılan çerçeve aşağıda sıralanan hususlar nedeniyle objektif ve eşitlikçi olmaktan uzaktır. ABP'nin birlikte çalışacağı yönetmelikler henüz kamuoyuna açıklanmamıştır. Kanun 7421 ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin nasıl uygulanacağı konusunda birçok bulanık alan bulunmaktadır.

Paragraf 12. Mahkeme'nin bulgularının çoğu hala geçerlidir, örneğin;

- İbadet yerlerinin inşa edilebilmesi hala belirsizdir ve iyi niyete veya yetkililerin kararlarına tabidir,
- Türkiye'nin 2024 bütçesine göre DİB'nin bütçesi 97 milyar TL (3 milyar avro), ABP'nin bütçesi ise 250 milyon TL (7,8 milyon avro) dir. Alevi nüfusu en düşük tahminle 15 milyon civarında iken 85 milyonluk ülkemizde oransal olarak büyük bir dezavantaj söz konusudur. RAD'ın 115.000'in üzerinde devasa bir personel sayısı vardır, ABP şimdiye kadar 40 personel işe almıştır ve ABP'ye ayrılan bütçe ancak işe alınan personelin masraflarını karşılamaya ve örgütü sürdürmeye yetmektedir.
- Cem evleri ibadet yeri olarak kabul edilmediği için din hizmetleri hala kamu hizmeti olarak görülmemektedir.
- Ehli Sünnet din adamı yetiştiren binden fazla orta öğretim okulumuz (İmam-Hatip) varken Alevi toplumunun kendi din adamlarını yetiştirme hakkı yoktur.

Bu listeye başka maddeler de ekleyebiliriz.

15.16.17.18.19 - ABP'nin hazırlık çalışmaları İçişleri Bakanlığı personeli ile yapılmış ve Alevi örgütleri ne saha çalışmalarına ne de üç bakanlığın oluşturduğu çalışma grubunun faaliyetlerine katılmıştır. Dolayısıyla, Alevi inancıyla ilgili tüm kararlar, Alevi örgütlerinin katılımı ya da görüşü alınmadan alınmıştır.

20.21.22.23.24 - ABP kuruluş anlatısı, Uyum Yasası ile birlikte büyük eleştirilere konu olmuştur. Halihazırda, ana muhalefet partisi CHP tarafından bu konuda yapılan iki iptal ve yürütmeyi durdurma başvurusu Anayasa Mahkemesi önünde beklemektedir. ABP arada başkan değiştirmiştir ve Danışma Kuruluna hala atama yapılmamıştır.

25-43- Alevi cem evlerine bazı kolaylıklar sağlanmıştır, ancak bu Sünni ibadet yerlerine sağlanan kolaylıklarla kıyaslanamaz. Bu uygulamalar, ayrımcılıkları toplum nezdinde çok daha görünür hale getirmiştir. Başvuran dini liderlerin atamaları beklenmemektedir ve beklenen görev ve sorumlulukları hiçbir şekilde açıklığa kavuşturulmamıştır. ABP şu ana kadar sadece 40 kadar personeli işe almış ve bazı potansiyel Cem evi din görevlilerinden başvuru toplamıştır.

38-43.- Listelenen hizmetlerin çoğu zaten yerel belediyeler tarafından Cem evlerine uzun zamandır sağlanmaktadır. Bu dönemde yeni veya daha geniş bir destek sağlandığını henüz görülmemiştir.

44.45.- 55 Deprem bölgesindeki Cemevlerinin ilk yardım ve restorasyon faaliyetlerinden yararlanacağını öğrenmekten memnuniyet duyuyoruz ve 2024 faaliyetlerinin planlandığı gibi yerine getirilebilmesini umuyoruz.

46-61.- Resmi medya (TRT) kanallarında Alevi inancına ayrılan süre, Sünni inanç örgütlerine ayrılan süre ile kıyaslanamazken, DİB'e tam zamanlı bir kanal ayrılmıştır. Ayrıca belirtmek isteriz ki Türkiye'deki tüm inançlar resmi medya kanallarını kullanabilmelidir.

EK.2 - ADO'nun 1501. Bakanlar Komitesi toplantısı öncesinde HUDOC-EXEC Departmanına sunduğu durum raporu 2 nolu eki:

Zorunlu Din Derslerine ilişkin gözlemlerimiz ve Avrupa Konseyi ve Bakanlar Komitesi'ne sunulan Eylem Planına ilişkin ADO yorumlarımız aşağıda özetlenmiştir:

PROTOKOL No.1'in 2. MADDESİNİN İHLAL EDİLMESİ

62.-94.- 2023-24 eğitim-öğretim yılının başında, okullarda sunulan seçmeli derslerden en az birinin seçimi zorunlu hale getirilmiş ve seçmeli dersler listesi olmasına rağmen okullar uygulamada sadece birkaç dini temelli seçmeli ders sunabilmektedir. Din eğitimi saatleri haftada 2 saatten 4 saate çıkarılmıştır; ayrıca, sözde değerler eğitimi amaçlayan CEDES protokolü ile, herhangi bir pedagojik eğitimi olmayan DİB personelinin okullarda Değerler sistemi kulüp koordinatörleri olarak eğitime katılmalarına veya eğitime hakim olmalarına izin verilmektedir.

Türk hükümeti, 2023 Mart tarihinde AK'ye yaptığı Eylem Planı bildiriminde, ders kitaplarının objektiflik ve çoğulculuk kriterlerine uygun olduğunu ve muafiyet mekanizmasının genişletilmesine gerek olmadığını savunmuştu. Ancak, ders kitaplarında yapılan değişikliklere rağmen, çeşitli raporlara sıkça yansıyan ciddi eksiklikler hala mevcuttur. Son Eylem Planı'nın 91. Paragrafı bile bu durumun bir kanıtıdır. 1800 sayfanın 1600'den fazlası Ehl-i Sünnet Müslümanlığına ayrılmıştır ve sadece 186 sayfa diğer tüm inançlara ve Müslümanlığın Ehl-i Sünnet dışı mezheplerine atıfta bulunmaktadır. Alevi ya da Bektaşî adına ise sadece 21 sayfada rastlanmaktadır. Bu orantısızlığın kendisi bile DKAB derslerinin ayrımcı yaklaşımının ve yapısının bir kanıtıdır.

Araştırma yapmak ya da bazı araştırmalara ulaşmak bizim için zor olsa da gördüğümüz okullar, veliler, öğretmenler ya da öğrenciler, özellikle bazı bölgelerde ve okul türlerinde çoğulcu ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla müfredatın çok daha net bir şekilde tüm din ve inançlara eşit mesafede durması ihtiyacı devam etmektedir. Bir başka deyişle, belirli bir dine dayanmayan bir ahlak anlayışının benimsenmesi ve bu anlayışın tarafsızlık, nesnellik ve çoğulculuk ilkeleri temelinde DKAB eğitimine dönüştürülmesi kritik önem taşımaktadır. Doğal olarak muafiyet prosedürleri, Nisan 2022 tarihli Anayasa Mahkemesi Kararı ile bir kez daha teyit edilen önemli ve hayati bir gereklilik olmaya devam etmektedir.

Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere, 2023 eğitim-öğretim yılının hemen başında yapılan değişikliklerle, 4-8. sınıf öğrencileri bir, 9-12. sınıf öğrencileri ise iki seçmeli ders seçmekle yükümlü kılınmıştır. Listede üç grup seçmeli ders yer almasına rağmen, okulların çok yüksek bir yüzdesi personel yetersizliği nedeniyle sadece din-ahlak grubu derslerinde eğitim verebilmekte, dolayısıyla öğrenciler din temelli başka bir ders seçmek zorunda kalmaktadır. Başka bir deyişle, bu düzenlemelerle DKAB ders saatleri 4-12 sınıflar için iki katına çıkarılarak haftada dört saate indirilmiştir. Bu değişikliklerin sonucu olarak DKAB dersleri neredeyse iki katına çıkarılmakta ve buna karşılık yabancı dil ders saatleri azaltılmaktadır.

Eylem Planı'nın 90. Paragrafında belirtilen ve ağırlıklı olarak dini öğretilere dayanan değerler eğitimi ile seçmeli dersler ve SEDES ya da benzeri işbirliği protokolleri çerçevesinde yürütülen müfredat dışı etkinlikler, değerler eğitiminin evrensel tanım ve amaçlarına uymamakta ve Çocuk Hakları açısından çeşitli risk ve ihlalleri barındırmaktadır. Çünkü Tanrı, dua, cennet ve cehennem, ibadet gibi belirli bir

dine ilişkin unsurlar, bir toplumdan diğerine, farklı inanç grupları tarafından, hatta aynı toplum içindeki inanç grupları tarafından aynı şekilde algılanmayabilir. Özellikle CEDES gibi işbirliği protokolleri toplumun geniş bir kesiminden güçlü tepkiler almaya devam etmektedir.

Kutuplaştırma, damgalama, nefret söylemi, hedef gösterme ve ayrımcılık açısından değerler eğitiminin büyük bir titizlikle yürütülmesi gerektiğini de belirtmek isteriz. BM Özel Raportörü ve İnsan Hakları Konseyi Yüksek Komiseri, BM-İnsan Hakları Konseyi'nin 55. oturumuna sundukları raporlarda Türkiye'de bu risklerin varlığına işaret etmişlerdir. (Ek 3 - 4)

Son olarak, 2018'den bu yana küçük değişikliklerle uygulanan revize edilmiş müfredat (para. 71-76), Anayasa Mahkemesi önünde bir davaya konu olmuş ve Anayasa Mahkemesi Nisan 2022 tarihli ve 2014/ 15345 sayılı kararında Nisan 2022 tarihli ve 2014/ 15345 sayılı kararında, mevcut muafiyet usullerinin ve DKAB dersi müfredatının uygulanmasının "Anayasa ve Medeni Kanun'un ihlaline" yol açtığını teyit etmiştir (paragraf 94-97). Yüksek Mahkememizin kararına uyulmasını sağlamak için yetkililer tarafından henüz herhangi bir girişimde bulunulduğunu görmedik.

Mevcut durumda, Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları tam bir mutabakat içindedir. Ancak yetkililer, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları arasındaki mutabakata rağmen her iki kararı da görmezden gelmeyi ve hatta ihlallerin düzeyini arttırmayı tercih etmektedir. Şu ana kadar Medeni Kanun ve Anayasa ihlallerine son verecek herhangi bir düzeltme yapılmadığı gibi, söz konusu ihlallerin daha da genişletildiği bir durumla karşı karşıyayız.

EK.3 BM İnsan Hakları Konseyi Özel Raportörünün raporundan alıntı

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g23/267/05/pdf/g2326705.pdf?token=wu0qXqv2krG6cQsAUs&fe=true>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

A/HRC/55/47

GENEL KURUL

Dağıtım : Genel
8.Ocak.2024

İnsan Hakları Konseyi

Elli beşinci oturum

26 Şubat 5 Nisan 2024

Gündem maddesi 3

Tüm insan haklarının geliştirilmesi ve korunması, sivil, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, kalkınma hakkı da dahil olmak üzere Din veya inanç temelinde nefret Din veya inanç özgürlüğü Özel Raportörünün Prof.Dr. NAZİLA GHANEA 'nın raporu,

Özet

Bu raporda BM din veya inanç özgürlüğü Özel Raportörü Nazila Ghanea dinler ve kültürler arası diyalog ve anlayışı teşvik etmek ve dini inançları ve inanç azınlıklarının tüm insan haklarını korur.mak, nefret söylemine karşı koymak ve din özgürlüğünü teşvik etmek için daha fazla çaba gösterilmesi çağrısında bulunuyor. Bu çabaların etkinliği sağlamak için, din veya inanç temelinde nefret konusunun Devletler tarafından insan haklarının tamamlayıcı bileşeni olarak ele alınmalıdır. Özel Raportör ayrıca Devlet dışı aktörlere de din ve inanç temelli nefret söylemi konularında duyarlı olan ulusötesi ve uluslararası savunuculuk ağlarına katılmaya da özen göstermelerini önermektedir.

RAPORDAN ALINTI :

15. Yapısal faktörler nefret söyleminin gelişmesi için gerekli koşulların oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Önceki yetki sahipleri tarafından da belirtildiği üzere, siyasi otoriterlik,yolsuzluk, şeffaflık eksikliği ve kamu kurumlarına güven eksikliği din veya inanç topluluklarının günah keçisi ilan edilmesi.³⁰ **Ayrıca, ötekileştirme ve dini veya inanç azınlıklarına mensup kişilerin insanlıktan çıkarılması anayasa ve diğer yasaların yanı sıra, devlet kurumlarının işleyişinde de Devlet ve toplum, özellikle de eğitim alanında sıklıkla ifade edilmektedir.**³¹ Bu yaklaşımda, bir din veya inanç

Devlet ve Hükümet tarafından ulusal, etnik, kültürel veya ırksal kimlik ya da üstünlük olarak tanımlanır³² ve normları bir temel norm olarak belirlenir. Din veya inanç azınlıklarının saygınlığı ve hakları karşılaştırılır ve ölçülür.³³ Bu tür siyasi projeler, yasal hükümlerin varlığı veya yayılması ile meşruiyet bulabilir, Küfür karşıtı veya din değiştirme/apostazi karşıtı yasalar gibi, belirli kişileri damgalayan dinler veya inançlar ya da bunların ifadeleri suç olarak kabul edilebilir.³⁴ Terörle mücadele yasaları da dini veya inanç azınlıkları damgalanma ve hedef gösterme riski altındadır. ³⁵ Bu tür yapısal faktörler dini ayrımcılığı üretip normalleştirmekte ve bunun sonucunda da din veya inanç azınlıklarının fiziki şiddet de dahil olmak üzere nefret söylemine doğrudan maruz kalmasına kadar varabilecek koşullar yaratmaktadır.

30 Bkz. A/HRC/25/58.

31 Alevi Düşünce Öcağı; Uluslararası Baha'î Toplumu; Hıristiyan Dayanışması tarafından yapılan başvurular.

Worldwide; Coordination des Organisations Musulmanes de Centrafrique; Open Doors International; ve Yehova Şahitleri Kamu Bilgilendirme Ofisi.

32 Soykırıma Müdahale Koalisyonu; Stratejik Dini Eylem için Ortak Girişim Endonezya; ve Herkes için Adalet.

33 Memorial tarafından yapılan sunumlar; SOVA Araştırma Merkezi.

Ek 4 - BM İnsan Hakları Konseyi Yüksek Komiseri'nin raporundan alıntı

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g24/000/29/pdf/g2400029.pdf?token=eIW23wep9AHP5Tt0is&fe=true>

Birleşmiş Milletler

A/HRC/55/74

GENEL KURUL

Dağıtım: Genel
18 Ocak 2024

İnsan Hakları Konseyi

Ellibeşinci Oturum

26 Şubat- 5 April 2024

Agenda 2 ve 9

**Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri yıllık raporu,
komiserlik ve Genel Sekreterlik raporları**

**İrkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlük
biçimleri: Durban Deklarasyonu ve Eylem Programının takibi ve uygulanması.**

**Din veya inanca dayalı olarak kişilere yönelik hoşgörüsüzlük, olumsuz
klişeleştirme ve damgalama ile ayrımcılık, şiddete teşvik ve şiddetle mücadele.**

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Raporu

Özet

Bu rapor, İnsan Hakları Konseyi'nin 52/38 sayılı kararı uyarınca sunulmuştur; bu kararda Konsey, din veya inanca dayalı olarak kişilere karşı hoşgörüsüzlük, olumsuz klişeleştirme ve damgalama ile ayrımcılık, şiddete teşvik ve şiddetle mücadele etmek için Devletlere bir dizi eylemde bulunma çağrısında bulunmuştur. Mevcut rapor, Devletler ve diğer paydaşlar tarafından eylem planının uygulanması için sarf edilen çabalar ve alınan tedbirler hakkında sağlanan bilgileri ve planın uygulanmasının daha da iyileştirilmesi için potansiyel takip tedbirleri hakkındaki görüşleri içermektedir. Ayrıca, kolluk kuvvetleri, yargı mensupları, inanç temelli aktörler, öğretmenler ve medya çalışanlarına yönelik dini nefretle mücadele konusunda eğitim girişimleri de dâhil olmak üzere, eylem planının uygulanmasına ilişkin tavsiyeler de içermektedir. Devletler dini profil oluşturmaya etkin bir şekilde karşı koymalı, nefret suçları konusunda hızlı hareket etmeli ve ibadet yerleri de dâhil olmak üzere dini veya inanç azınlıklarını korumalıdır. Devletler ayrıca kapsamlı ayrımcılık karşıtı yasalar çıkarma ve uygulama konusundaki uluslararası yükümlülüklerini de yerine getirmelidir.

44. **Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu**, din veya inanç temelinde olanlar da dahil olmak üzere her türlü ayrımcılığı resen veya başvuru üzerine incelemek, karara bağlamak ve izlemekle görevli olduğunu belirtmiştir. Bir lise futbol takımının başka bir okulun takımına karşı oynadığı maçta attığı

gollerin kutlamaları sırasında Nazi selamı verdiği iddiasıyla ilgili haberlerle ilgili olarak Kurum, bu davranışın önyargı oluşturduğunu, dışlanmış bir topluluk olarak Yahudileri hedef aldığını ve onları düşmanca ve insanlık dışı muameleye maruz bıraktığını vurguladı. **Kurum ayrıca 2023 yılında Ankara'daki Alevi kurumlarına ve ibadethanelerine yönelik provokatif saldırılar ve Alevi inancına mensup bireylere yönelik nefret içerikli sosyal medya paylaşımları hakkında iki basın açıklaması yayınlamıştır.**

45. Alevi Düşünce Ocağı , Haziran 2023'te Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Türkiye Cumhuriyeti yetkililerini, aşağıdaki hususların sağlanması için gerekli tedbirleri almaya kuvvetle teşvik ettiğini bildirmiştir. Türk eğitim sisteminin Devletin tarafsızlık ve yansızlık görevini yerine getirebilmesi için, çoğulculuk ilkelerine saygı göstererek çeşitli dinlere, mezheplere ve inançlara karşı ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalarak, Sünni islam dışındaki dini ve felsefi inançlara sahip olan ebeveynlerin çocukları için, öğrencilerin ebeveynlerinin dini inançlarını açıklamak zorunda kalmadan zorunlu din derslerinden muaf tutulmasına uygun seçenekler sunmalıdır. 47

47 See https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectid=0900001680ab822b, para. 6.

ABF-ADO-AVF-ESIT-IHGD-NHK İÖG nin Bakanlar Komitesine sunduğu ORTAK BİLGİ NOTU

22.NİSAN 2024

DGI İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü
AİHM Kararlarının İnfazı Dairesi
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANSA

İLETİŞİM

Bakanlar Komitesi içtüzüğünün, yargı kararlarının ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin 9.2. kuralı uyarınca

Norveç Helsinki Komitesi'nin İnanç Özgürlüğü Girişimi'nin

Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye; İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye.

1. Arka plan

Alevi Bektaşî Federasyonu, Alevi kültürü ve öğretisini araştırmaya ve bileşenleri arasında dayanışma ve koordinasyonu teşvik etmeye adanmış inanç temelli bir kuruluştur. **Alevi Düşünce Ocağı Derneği**, Alevilerin seslerini yükseltmek, taleplerini ve sorunlarını dile getirmek ve Alevi toplumunun tarihi dergahlarına ve ibadet yerlerine yeniden erişim sağlamak için yasal çabalarını desteklemek için çalışmaktadır. **Alevi Vakıfları Federasyonu**, Alevi İslam inancını tanıtmanın yanı sıra dayanışma ve ağının koordinasyonunu sağlamayı taahhüt eden inanç temelli bir kuruluştur. **Eşit Haklar İçin İzleme Derneği**, insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanılmasını izler, destekler ve savunur ve her türlü ayrımcılığın önlenmesine katkıda bulunur. **İnsan Hakları Gündemi Derneği**, Türkiye'de insan haklarının uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda geliştirilmesi için çalışmaktadır. **Norveç Helsinki Komitesi İnanç Özgürlüğü Girişimi**, Türkiye'de din veya inanç özgürlüğü ile ilgili yasal, yargısal ve idari gelişmeleri sistematik olarak izleyen ve raporlayan ve bu hakkın herkes için korunmasını savunan bir insan hakları projesidir.¹ Proje, din veya inanç özgürlüğü ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmasını izlemektedir.

Bu sunum, AİHM'nin Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye ve İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye kararlarının uygulanması bağlamında Türk hükümetinin alması gereken genel tedbirlerin uygulanma durumu ve bu tedbirlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumluluğu hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. İnsan Hakları (AİHS veya Sözleşme).² Tüm bu davalar Bakanlar Komitesi'nin (BK) güçlendirilmiş denetimi altındadır. Türk makamları, 5 Aralık 2019 tarihli CM Kararı ve 2 Aralık 2021 tarihli CM Kararı'nı uygulamak için yeterli adımları atmamıştır.³

2. AİHM'in Dava Tanımları ve Bulguları

2.1. Mansur Yalçın ve Diğerleri / Türkiye

AİHM şu kararları vermiştir

- 1. Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye davasında Türkiye'nin AİHS'nin I. Protokolü'nün 2. maddesi kapsamında korunan eğitim hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir;**
- 2. Ayrıca, din derslerinin öğretimi ile ilgili olarak, davalı Devlet'in eğitim sisteminin, ebeveynlerin inançlarına saygı gösterilmesini sağlamak için hala uygun araçlar sağlamadığını tespit etmiştir.**
- 3. Türk eğitim sisteminin, Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocukları için uygun seçenekler sunmadığını ve muafiyet için çok sınırlı prosedürün, öğrencilerin ebeveynlerini ağır bir yüke ve çocuklarının din derslerinden muaf tutulması için dini veya felsefi inançlarını açıklama zorunluluğuna maruz bırakabileceğini belirtmiştir.**
- 4. Türk eğitim sisteminin tarafsızlık ve çoğulculuk gerekliliklerini karşılama ve ebeveynlerin inançlarına saygı gösterilmesini sağlamak için uygun bir yöntem sağlama konusundaki yetersizliğini gözlemlemiştir;**
- 5. yetkililerden Türk eğitim sistemini ve iç mevzuatı Sözleşme ile uyumlu hale getirmelerini istemiştir (Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye, para. 84);**
- 6. Yetkililerden, gecikmeksizin, etkili bir muafiyet mekanizması ve öğrencilerin ebeveynlerinin dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda kalmadan gerekli araçlardan yararlanmalarını sağlamalarını istemiştir (Mansur Yalçın ve Diğerleri / Türkiye, para. 76 ve 77 ve 84).**

Mansur Yalçın ve Diğerleri / Türkiye davası, Alevi inancına sahip olduklarını belirten başvuranlarla ilgilidir. Başvuranlar, ortaokul ve lisede okutulan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin I. Protokolü'nün 2. maddesinin ikinci kısmı kapsamındaki haklarını ihlal ettiğini iddia etmişlerdir.

2.2. İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye

AIHM Büyük Dairesi şu tespitlerde bulunmuştur

- Türkiye, başvuruların maruz kaldığı farklı muamelenin objektif ve makul gerekçelere dayanmaması nedeniyle AIHS'nin 9. maddesi (düşünce, vicdan ve din özgürlüğü) ve 14. maddesi (ayrımcılık yasası) ile birlikte ele alındığında 9. maddeyi ihlal etmiştir;

-... bu durum, Alevi topluluğunun, üyelerinin - ve özellikle de başvuruların - din özgürlüğü haklarından etkin bir şekilde yararlanmalarını sağlayacak tanınmadan mahrum bırakılması anlamına gelmektedir. Özellikle, şikayet konusu ret, Alevi toplumunun özerk varlığını inkar etme etkisi yaratmış ve üyelerinin ibadet yerlerini (cemevleri) ve dini liderlerini ifade eden unvanlarını (dede) mevzuata tam olarak uygun şekilde kullanmalarını imkansız hale getirmiştir (para. 135);

- [Başvuruların durumu ile dini kamu hizmetinden yararlanan kişilerin durumu arasında göze çarpan bir dengesizlik vardır. Alevi toplumu bir "Sufi tarikatı" olarak görülmekle ve çok sayıda ve önemli kısıtlamalar içeren bir yasal rejime tabi tutulmakla kalmamakta (bkz. 126 ila 127. paragraflar), aynı zamanda toplumun üyeleri de dini kamu hizmetinden yararlanmaktan mahrum bırakılmaktadır. RAD [Diyanet İşleri Başkanlığı] tarafından anlaşıldığı şekliyle Türkiye'deki İslam dini neredeyse tamamen Devlet tarafından sübvansede edilirken, dini kamu hizmetlerinin neredeyse hiçbiri - farklı dini yorumlara ilişkin bazı çalışmalar ve din görevlilerinin belirli süreler için geçici olarak görevlendirilmesi dışında - Alevi topluma fayda sağlamamakta ve Alevi toplumunun kendine has özellikleri bu bağlamda neredeyse tamamen göz ardı edilmektedir (paragraf 180);

- Davalı Devlet tarafından yapılan seçim, Mahkeme'ye, izlenen amaçla açıkça orantısız görünmektedir (para. 184);

- Türkiye'de dini mezhepleri düzenleyen yasal rejimin, tarafsız kriterlerden yoksun olduğu ve diğer din veya inanç mensuplarına karşı hukuken ve fiilen ayrımcılık kaynağı olmamasını sağlamaya elverişli hiçbir güvence sunmadığı için Alevi inancı için neredeyse erişilemez olduğu görülmektedir (para. 182);

- Çeşitli dini cemaatlerle işbirliğinin] hangi biçimi seçilirse seçilsin, Devlet, isteyen dini cemaatlere, dini mezhebe özel avantajlar sağlayan bir statüye başvurmak için adil bir fırsat tanınması amacıyla objektif ve ayrımcı olmayan kriterler koymakla yükümlüdür (para. 183).

İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye davası, Alevi inancına mensup kişilerin Alevi inancının uygulanmasına ilişkin hizmetlerin kamu hizmeti sayılması, Alevi cemevlerine ibadethane statüsü verilmesi, Alevi dini liderlerinin devlet memuru olarak istihdam edilmesi ve Alevi inancının uygulanması için bütçede özel ödenek ayrılması taleplerinin Türk makamları tarafından reddedilmesiyle ilgilidir.⁴

3. Bakanlar Komitesi Kararı

CM'nin Alevi davalarına ilişkin son müzakeresi Haziran 2023'te gerçekleşmiştir.

4. Hükümet tepkisi ve uygulama

Son olarak, Türk makamları 28 Mart 2024 tarihinde Bakanlar Komitesi'ne Eylem Planı'nı sunmuştur.5 Türk makamları, Haziran 2020 tarihli Kural 8.2a Bildiriminde, İnsan Hakları Eylem Planı hazırlamak için hazırlık adımlarının atıldığını ve istişare toplantılarının gerçekleştirildiğini bildirmiştir. Ancak, Pandemi bağlamındaki olağanüstü gelişmeler nedeniyle, İnsan Hakları Eylem Planı'nın hazırlanmasını daha ileri götürmek ve 1362. DH Toplantısı'nda (Aralık 2019) alınan CM kararının konusunu oluşturan kararların uygulanmasına ilişkin bir eylem planı hazırlamak mümkün olmamıştır.6

5. Hükümet Yanıtı ve Tavsiyelere İlişkin Yorumlar

Mart 2021'de açıklanan İnsan Hakları Eylem Planını memnuniyetle karşılıyoruz. Alevi davalarıyla ilgili iki hedef bulunmaktadır:

Eylem 4.3.a Din ve vicdan özgürlüğünün mümkün olan en geniş şekilde güvence altına alınması için ilgili mevzuat ve uygulamalar uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda gözden geçirilecektir. Adalet Bakanlığı bu hedefi bir yıl içinde gerçekleştirecektir.

Eylem 4.4.g. Eğitim materyalleri, objektiflik, tarafsızlık ve çoğulculuk ilkeleri gözetilerek toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde hazırlanmaya devam edilecektir. Milli Eğitim Bakanlığı bu hedefi sürekli olarak gerçekleştirecektir.

Ancak ne yazık ki bu eylem maddeleri, benzer ihlallerin yaşanmasını önleyecek herhangi bir somut tedbire atıfta bulunmamaktadır. Ayrıca, yetkililer bugüne kadar Eylem 4.3.a ve 4.4.g ile ilgili olarak alınacak özel ve ilgili önlemleri kamuoyuna açıklamamıştır.

Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye

İnsan Hakları Eylem Planı 2021, Nefret Ayrımcılığı ve Nefret Söylemi ile Mücadele başlığı altında "eğitim materyallerinin tarafsızlık, çoğulculuk ve kapsayıcılık doğrultusunda hazırlanmasına devam edilmesine" atıfta bulunmaktadır. Ancak Eylem Planı'nda DKAB derslerine, o zamanki Zengin dava gruplarının uygulanmasına veya zorunlu DKAB dersinden muafiyete atıfta bulunulmamaktadır. Bu nedenle, eğitim materyalleri üzerinde yapılması planlanan çalışmanın Zengin Grubu davalarına ilişkin kararların uygulanmasıyla ne ölçüde ilgili olduğu belirsizliğini korumaktadır.

Sonuç olarak, aşağıda önerdiğimiz zamana özgü ve acil takip tavsiyeleri daha önemli ve geçerlidir.

İstisnalar olsa da, genel olarak, yerel mahkemeler muafiyet taleplerinin reddedilmesinin hukuka aykırı olduğu yönündeki iddiaları reddetmektedir. Yargıtay'ın 2017 tarihli kararı, DKAB dersinin içeriğinin din kültürü ve din öğretimi olduğuna hükmetmiştir.7 Bu kararın ardından, bölge idare mahkemeleri bu tutumu izlemeye devam etmiş ve muafiyet taleplerini reddetmiştir.8

Nisan 2022'de Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu (Anayasa Mahkemesi, bundan sonra AYM) Hüseyin El ve Nazlı Şirin El davasında Anayasa'nın din ve vicdan özgürlüğünü güvence altına alan 24. maddesinin

ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³ Başvurucular, öğrencinin DKAB dersinden muaf tutulmaması nedeniyle ebeveynin çocuğunu kendi dini veya felsefi görüşlerine göre yetiştirme hakkının ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Bireysel başvuru 2014 yılında yapılmıştır. Ancak AYM bu önemli davayı önemli bir gecikmeyle ancak 2022 yılında ele almış ve mevcut DKAB müfredatını dikkate almamıştır.

Yargılama süresinin uzunluğu AYM'nin etkili bir iç hukuk yolu olmadığını göstermektedir. AYM Genel Kurul gündeminin ve farklı bölümlerin nasıl belirlendiğine dair şeffaf bir kriter bulunmamaktadır. AYM başkanı, kuruluşun gündemini belirleme yetkisine sahiptir. Hüseyin El ve Nazlı Şirin davasında da görüldüğü üzere, AYM tarafından değerlendirilmesi uzun zaman alabilmektedir. Karar, çocuk liseden mezun olduktan sonra bile verilebilmektedir. Ayrıca başvurunun değerlendirilmesi uzun sürdüğü için müfredatın revize edilmesi ve değiştirilmesi de muhtemeldir. Dolayısıyla AYM'nin mevcut müfredatla ilgili bir karar vermesi pek olası değildir.

Ayrıca, Türk eğitim sisteminde 4-12. Sınıflar arasında kullanılan DKAB ders kitaplarının insan hakları temelli bir değerlendirmesinin bulgularına da AYM'nin dikkatini çekmek isteriz.⁹ Bu raporun bulgularını, ders kitaplarından alıntılar da dahil olmak üzere, 1 Mart 2021 tarihli Görüş Bildirimimizde ayrıntılı bir şekilde sunmuştuk.

Aşağıda gösterildiği üzere, inceleme, öğretim materyallerinin AİHM tarafından belirtilen genel tedbirlerle ve yetkililerin Mart 2024 Eylem Planlarında da atıfta buldukları Devlet Okullarında Dinler veya İnançlar Hakkında Öğretime İlişkin Toledo Kılavuz İlkeleri¹⁰ (Toledo Kılavuz İlkeleri) ile uyumsuzluğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Toledo Kılavuz İlkeleri, devlet okullarında dinler ve inançlar hakkında öğretim yapılırken göz önünde bulundurulması gereken kriterler sunmaktadır. Buna göre;

- Dinler ve inançlar hakkındaki öğretim adil, doğru ve sağlam bilimsel verilere dayalı bir şekilde yapılmalıdır.
- Dinler ve inançlar hakkında öğretim için müfredat, ders kitapları ve eğitim materyalleri hazırlanırken dini ve dini olmayan görüşler kapsayıcı, adil ve bilimsel bir yaklaşımla ele alınmalı ve konular tüm inançlara saygılı bir şekilde anlatılmalıdır.
- Yanlış veya önyargılı materyallerden, özellikle de bunlar olumsuz kalıp yargıları güçlendiriyorsa, kaçınmaya özen gösterilmelidir.
- Müfredatın hazırlanmasında farklı paydaşların dahil edilmesine yönelik kapsayıcı bir yaklaşım benimseyen çeşitli düzeylerde danışma organlarının oluşturulması için çaba gösterilmelidir.
- Dinler ve inançlar hakkında öğretimi içeren zorunlu bir programın yeterince objektif olmadığı durumlarda, daha dengeli ve tarafsız olması için gözden geçirilmesi için çaba gösterilmelidir. Ancak bunun mümkün olmadığı veya hemen gerçekleştirilemediği durumlarda, muafiyet düzenlemelerinin hassas ve ayrımcı olmayan bir şekilde yapılandırılması koşuluyla, muafiyet haklarının tanınması veliler ve öğrenciler için tatmin edici bir çözüm olabilir.

Tarafsız / Doktriner Olmayan;

Dinler hakkında öğretim tarafsız, objektif ve doktriner olmayan bir şekilde gerçekleştirilmelidir.¹¹

DKAB ders kitaplarında Allah'ın varlığı ve doğası, Kur'an-ı Kerim, Muhammed Peygamber hakkında bilgiler, dünyanın oluşumu, insanın ve hayatın amacı, ölüm, ahiret, melekler ve şeytanlar hakkındaki

bilgiler İslami teolojik bakış açısıyla ve İslam dininin doktrinlerine atıfta bulunularak pozitif önermeler şeklinde sunulmaktadır. Bazı örnekler şunlardır:

Melekler hakkında Kur'an'dan ve Muhammed'in sözlerinden bilgi ediniz. Melekler insanları korur ve gözetir, onlar için dua eder ve insanların iyiliğini isterler. Bazı melekler insanların eylemlerini kaydeder. Meleklerin varlığına inanan insanlar ahlaksız davranışlardan uzak dururlar ve meleklerin kendileri için dua ettiğini bilerek huzur bulurlar. (4. Sınıf, s.33)

Allah, insanları doğru yola iletmek ve onlara bilmediklerini öğretmek için ilahi kitaplar göndermiştir. Allah tarafından Muhammed'e gönderilen son ilahi kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an baştan sona Yüce Allah'ın kelimidir. (4. Sınıf, s.42)

Ahiret denilince aklınıza ilk gelen şeyler nelerdir?

Her insan kendisi için belirlenen hayatı yaşadktan sonra ölür. Çünkü bu dünyadaki görevi bitmiştir. Hiç kimse ölümden kaçamaz. Gezegenler ve tüm evren bile zamanı geldiğinde tersine döner ve yok olur. Bu dünya hayatının sona ereceği kıyamet gününe kadar ölen her insan, dünya ile ahiret arasında berzah denilen bir âlemde tutulur. Kıyamet koştuktan sonra yeniden diriliş gerçekleşir. Bütün insanlar Allah'ın emriyle diriltilir ve mahşer yerinde toplanır, Allah tarafından hesaba çekilir. Bu dünyada iken yaptığı her şey mizan denilen ilahi adalet terazisinde tartılır. İnsanların artık tek bir yolu (Sırat Köprüsü) kalmıştır. Sıratı geçenler Allah'ın izniyle cennete, geçemeyenler ise cehenneme girecektir. (7. Sınıf s.23)

Benzer şekilde cennet ve cehennem, evrenin oluşumu, Allah'ın varlığı, peygamberlerin varlığı, kader, kısmet, melekler, şeytanlar gibi konular da dinin içinden, sorgulanamaz bir otoriteye, Allah'a ya da Kuran'a atıfta bulunularak aktarılmaktadır:

İnsan öldüğünde ruhu kıyamet kopup yeniden diriliş gerçekleşinceye kadar dünya ile ahiret arasında berzah denilen âlemde tutulur. Peygamberimiz, ölümün kişinin ahiret hayatının ilk durağı olacağını "Kabir, ahiret hayatının ilkidir. Birisi o duraktan kaçarsa, sonraki durakları geçmek daha kolaydır. Eğer kurtulamazsa, sonraki durakları geçmek daha zor olur."

Ölen her insan kabrinde Münker ve Nekir melekleri tarafından sorgulanır. (7. Sınıf, s.24)

Kapsayıcılık:

DKAB'da farklı dinler ve İslami yorumlarla ilgili bilgiler ayrı bölümler halinde yer alır.

Alevilik¹² en geniş haliyle 7. sınıf ders kitabında "İslam Düşüncesinde Yorumlar" başlıklı 5. Bölümde, 12. sınıf ders kitabında ise Tasavvufi Yorumlar başlıklı 3. Bölümde ele alınır.

Tasavvufi yorumlar, İslam dininin anlaşılmasını kolaylaştıran, geniş kitlelere ulaşan ve farklı fikirlere saygı duyulmasını sağlayan zenginliklerdir. (12. Sınıf, s.75)

(1)Tüm DKAB ders kitaplarında Aleviliğe ayrılan bölümlerin kısalığı eleştiri konusu olmaya devam etmektedir.¹³ Ayrıca Alevi toplumunun ibadethanesi olarak kabul edilen cemevlerinin bu toplum tarafından ibadethane olarak kabul edildiği ve Alevi namaz semahının bir ibadet biçimi olduğu belirtilmemektedir. Yaman'a göre,¹⁴ kitaplara yönelik önceki eleştiriler halen geçerliliğini korumaktadır:

- İçerik mezhepler üstü değil, mezhepseldir. 4-12. sınıflar arasında Sünnilik mezhepçilik adı altında farklı bölümlerde işlenirken, örneğin Alevi ibadeti bu kitaplardaki ibadet bölümlerinde yer almamaktadır. Namaz cem ve oruçtan sonra Muharrem ve Hızır oruçlarına yer verilmemiştir.

- Sünni ibadetler yüzlerce sayfada anlatıldıktan sonra Alevi inancına ilişkin içerik 4-6. sınıflar ve 8-11. sınıflar kitaplarında ayrı bölümler halinde ve yıl sonunda yer alıyor. Buradaki mantık, "önce İslam inancının doğru pratiğini öğren, sonra cem yapabilirsin, Hızır orucu tutabilirsin".
- Semah konusu Sünni anlayışla karıştırılmaktadır. Semah, Pir Sultan'ın ve Alevi'nin "Allah'ın güzel isimlerinden biri ve en önemli ibadetlerden biri olarak adlandırılır. Cemevi ibadethane olarak adlandırılmaz. Cemevi ibadethane olarak adlandırılmaz."
- 677 sayılı yasa nedeniyle yasak sayılan tarikatlar ayrı bir bölümde (İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar) ele alınmıştır. Alevilik bu bölüm altında öğretildiği için yasaklanmış bir mezhep olarak görülmektedir. Tasavvufi bir yorum olarak görülmesi onu Nakşilik ve Kadirilik ile aynı kategoriye koymak için yeterli değildir. Nakşiler ve Kadiriler, Aleviler gibi bir Cemevi ve dini anlayış farklılığına sahip değildir.

Ders kitaplarında Hıristiyanlık ve Yahudilik hakkında bilgiler yer alsa da, Türkiye'deki Hıristiyan ve Yahudi ilahiyatçılara göre, ders kitabı Hıristiyanlık ve Yahudiliğin temel öğretileriyle ilgili yanlışlıklar veya uyumsuzluklar içermektedir. Özellikle de Hıristiyanlık ve Yahudiliğin ana kaynaklarını oluşturan kutsal metinlerinin "tahrif edildiği" yönündeki İslami görüşün varsayımı kitapta önemli bir yer tutmaktadır.

(2) Tevrat: Hz. Musa'ya gönderilen ilahi bir kitaptır. Yahudilerin kutsal kitabıdır. Musa'dan sonra Tevrat Yahudiler tarafından tahrif edilmiş ve aslını koruyamamıştır. Yahudiler Tevrat'a "Tora" adını verirler. Kur'an-ı Kerim'de Tevrat ile ilgili ayetler vardır. Bunlardan birinde şunlar ifade edilmektedir: "Biz Tevrat'ı, içinde gerçek hidayet ve nur olduğu halde indirdik. Allah'a adanmış peygamberler onunla Yahudilere hükmetmişlerdir..." (1) Tevrat'a Ahd-ı Atik (Eski Ahit) de denir. Musa ve kavminin başından geçen olaylar kilit rol oynar. Ayrıca bu kitap dini ve ahlaki emir ve yasakları içerir. İslam yorumcu ve araştırmacılarının tespitine göre Tevrat, Musa'ya indirildiği halini koruyamamıştır.

(3) Zebur da Tevrat gibi tahrif edilmiş ve Allah'tan indiği şeklini koruyamamıştır. Örnek: Hıristiyanların İsa hakkında uydurdukları yalan ve iftiralara Kuran'da şöyle cevap verilmektedir. "... Hıristiyanlar, "İsa Mesih Allah'ın oğludur" dediler. "Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (yalan) sözlerdir. Onların sözleri, daha önce inkâr edenlerin sözlerine benzer. Allah onların belasını versin." (MEB Yayınları, 7. Sınıf, s.36)

İncil: İsa'ya vahyedilmiştir. İncil'e Ahd-ı Cedid (Yeni Ahit) de denir. İncil, İsa'dan yıllar sonra yazılmıştır. Bu nedenle İncil, Yüce Allah'tan geldiği gibi günümüze kadar ulaşmamıştır. Tarihsel süreç içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır. ... Ancak İncil'i yazanlar İsa'yı hiç görmemişlerdir. Dinimize göre Tevrat, Zebur ve İncil'e Allah katından indirildiği şekliyle inanmak farzdır. (6. Sınıf, s.22)

Yahudilikte Yehova olarak adlandırılan Allah, Yahudilerin özel tanrısı haline getirilmiş ve Yahudilik evrensel niteliğini kaybederek ulusal bir dine dönüşmüştür. Hıristiyanlık da Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan teslisi (üçleme) dinin merkezine yerleştirerek tek tanrılı inançtan uzaklaşmıştır. (4. Sınıf, s.99)

11. sınıf ders kitabının 5. ünitesinde Yahudilik kutsal metinleri hakkında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

Yahudiliğin kutsal metinleri yazılı ve sözlü olmak üzere iki gruptur. Yazılı metinler; üç bölümden oluşur: Tora (Tevrat), Nebiim (peygamberler) ve Ketuvim (kitaplar). Bunlardan Tevrat Musa'ya verilmiştir ve Tanah olarak adlandırılır. Tevrat, Musa'nın ölümüne kadar geçen olayları ve Tanrı'nın Musa'ya

gönderdiği yasaları içerir. Ancak bugünkü Tevrat, Musa'ya (a.s.) verilen ilahi kitaptan farklıdır. Çünkü Tevrat daha sonraki dönemlerde tahrif edildiği için aslını koruyamamıştır. (11. Sınıf, s.133)

Ayrıca Yahudilik hakkında aşağıdaki bilgiler verilmektedir:

Yahudiliğin temel özelliklerinden biri seçilmiş bir ulus fikridir. Buna göre Yahudiler diğer insanlardan farklı ve üstündür. Tanrı, yeryüzünde kendi iradesini temsil etmek üzere diğer uluslar arasından Yahudileri seçmiş ve onları üstün kılmıştır.

Teizm, deizm, ateizm ve agnostisizm, DKAB 11. sınıf ders kitabının 4. ünitesinde "İnançla İlgili Konular" başlığı altında ele alınmaktadır. İslamiyet ile ilgili konular ele alınmaktadır.

Bunlara ilişkin açıklamalar / özür dilemeler ve öğretileri nesnel olarak sunulmamaktadır. Örnek olarak:

İslam deist yaklaşımı kesin bir dille reddeder. Dinimize göre evreni ve evrendeki her şeyi yaratan Allah'tır. O'nun evren üzerindeki hâkimiyeti her zaman devam etmektedir. Evrendeki her şey Allah'ın sonsuz kudreti, ilmi ve yaratıcılığı sayesinde vardır ve var olmaya devam etmektedir. (11. Sınıf, s.102)

Ateizm insan fitratına aykırı bir anlayıştır. Çünkü insan fitratında Allah inancı doğuştan vardır. Bu nedenle ateist olduğunu iddia edenler bile zor durumda kaldıklarında ve çaresiz kaldıklarında Allah'a sığınır. (11. Sınıf, s. 111)

DKAB programının amaçlarından biri de öğrencilerin "ulusal değerleri" benimsemesidir. Ancak bu değerler Türkiye'deki dini ve diğer çeşitlilikleri dikkate almamaktadır. Bunun yerine, ibadet yerleri, kültürel miras ve hayatın önemli aşamalarını anma veya kutlama geleneklerine ilişkin anlatılar "farklı olanları" görmezden gelmektedir.

Çocuğun din veya inanç özgürlüğü hakkı:

Her çocuk düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkına sahiptir ve bu hakkını gelişen kapasitesi ölçüsünde kullanabilir.15 Çocuk bu hakkını ebeveynleri veya bir başkası aracılığıyla değil, kendisi kullanır. Aşağıda verilen örnekler, objektif olarak sunulmayan doktriner konulara çocukların (müfredat tarafından kabul edilen) "doğru" cevapları vermek zorunda bırakıldığını ve çocukların belirli davranışlara "doğru" davranış olarak yönlendirildiğini göstermektedir.

Çocukların DKAB ders performanslarının sınavlar, ödevler veya derse katılım yoluyla değerlendirileceği ve alacakları notun akademik hayatlarını önemli ölçüde etkileyeceği düşünüldüğünde, çocuğun derste verilen bilgileri doktriner olarak onaylayarak performans göstermesi gerektiği açıktır. Bu da çocuğu düşüncesine, vicdanına ya da dinine aykırı davranmak zorunda kalabileceği koşullara maruz bırakmaktadır.

Allah'ın canlılar için yarattığı tüm nimetlere verilen isimdir. Yediklerimiz, içtiklerimiz, giydiklerimiz, ilim, irfan, soluduğumuz hava, kısacası maddi ve manevi tüm ihtiyaçlar bu kapsamda değerlendirilir.

Tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Rızık B) İrade C) Hayat D) Kaza (8. Sınıf, s.41)

"Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi birer pisliktir; bunlardan kaçın ki mutluluğa eresiniz. " (Maide Suresi, 90. ayet.)

Bu ayetten aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) İslam dini içki ve kumarı yasaklamıştır.
- B) Ayette falcılıktan ve şans oklarından uzak durulması gerektiği belirtilmektedir.
- C) İslam dini insanların ruh sağlığına zarar veren şeylerden uzak durmasını istemiştir.
- D) Sarhoş olmayacak kadar içmekte bir sakınca yoktur. (8. Sınıf s.88)

İslam, emir ve tavsiyeleriyle hayatımızı şekillendirir. Söz ve eylemlerimizin bu emir ve tavsiyelere uygun olmasını ister. Günlük hayatımızdaki basit işlerimizin bile Allah'ın izni ve adıyla yapıldığını bize hatırlatır. Bu nedenle bir işe başlarken besmele çekerek Allah'ın (c.c.) adını anacağız. (4. Sınıf s.13)

Çocuktan bir dua yazması beklenir:

Peygamber'in dualarını temel alan bir dua yazın (5. Sınıf, s.27).

Rabbena duasını okuyun ve kendi kelimelerinizle bir dua yazın. (5. Sınıf, s.55)

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları yanıtlayın.

1. Hümeyra: Allah'ın güzel isimleri ile dua etmeliyiz. Erdem: Allah'ın güzel isimleriyle dua etmeliyiz: Temiz ve güzel şeyler istemeliyiz.

Dilek: Kendimiz için dua etmeliyiz: Sadece kendimiz için dua etmeliyiz.

İbrahim: Gizli ve gönülden dua etmeliyiz: Gizli ve içten dua etmeliyiz.

Öğretmen sınıfa "Nasıl dua etmeliyiz?" diye sordu. Bu soruya hangi öğrenci yanlış cevap vermiştir?

A) Hümeyra B) Erdem C) Dilek D) İbrahim (5. Sınıf, s. 34)

İnanç dünyasında yaratılış fikrini benimsemeyen ya da ebeveynlerinin yaratılışı reddettiği bir evde yetişen çocuk, aşağıdaki soruya vermesi beklenen cevapta çelişki yaşayacaktır:

5. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Evrendeki varlıklar tesadüfen meydana gelmiştir.
- B) Her şeyin yaratıcısı Allah'tır.
- C) Allah yaptığımız her şeyi bilir.
- D) Allah'ın her şeye gücü yeter. (5. Sınıf, s.35)

Çocuktan dini doktrinleri kabul etme anlamına gelen ifadeleri onaylaması beklenir:

Ç. Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların başına "T", yanlış olanların başına "F" yazınız.

..... Kur'an-ı Kerim'de 35 peygamberin ismi geçmektedir.

..... Kur'an ayetleri Peygamberimize bir kitap şeklinde indirilmiştir.

..... Kur'an, Peygamberimiz zamanında hem yazılmış hem de ezberlenmiştir.

..... Kur'an, Allah tarafından gönderilen son ilahi kitaptır.

..... Kur'an tüm insanlığa gönderilmiş evrensel bir kitaptır.

..... Bütün ilahi kitaplar indirildiği gibi günümüze kadar gelmiştir.

..... Nübüvvet ve Risalet, peygamberlik anlamına gelen iki kavramdır. (6. Sınıf, s.31)

Yeni DKAB ders kitaplarının tamamında olmasa da, dini içeriden öğreten bir dilin işaretleri olan "dinimiz", "peygamberimiz", "kutsal kitabımız Kur'an" gibi ifadeler birçok kitapta kullanılmaya devam ediyor:

- Zekât, dinimizce zengin sayılan bir Müslüman'ın ibadet niyetiyle her yıl malının belli bir miktarını ihtiyaç sahiplerine vermesidir. (4. Sınıf, s.39)
- Abdest, dinimizin gereği olarak vücudumuzdaki bazı organların yıkanması ve mesh edilmesidir. (4. Sınıf, s.105)

- Örnek: "Bilelim ki namaz, dinimizde özellikle yapılması gereken önemli bir ibadettir. Namaz kılarak kulluk görevimizi yerine getirmeye önem verelim. Sizin namazınız bizim namazımızdır. Allah'ın huzuruna çıkmak, Rabbimizle konuşmak, onunla aracasız iletişim kurmak demektir. (MEB Yayınları, 6. Sınıf s.35)
- Namazın dinimizdeki önemini ayet ve hadislerle açıklayınız. Neden namaz kılıyoruz? Açıklayınız. (6. Sınıf, s.62)

Ebeveynlerin çocuklarını kendi dini veya felsefi görüşleri doğrultusunda yetiştirme hakkı

Yukarıda belirtilen doktriner bilgiler bazı ebeveynlerin dini veya felsefi görüşleriyle uyumlu olmayabilir. Evrenin ve insanın oluşum süreci ve insanın varoluş amacı birçok din, inanç veya düşünce sisteminin açıklama getirdiği konulardır. Bu nedenle, yukarıda örnekleri verilen doktriner öğretiler, devletlerin ebeveynlerin çocuklarını kendi dini ve felsefi inançları doğrultusunda yetiştirme hakkına saygı gösterme yükümlülüğü ile bağdaşmamaktadır.

Yukarıda da gösterildiği üzere, DKAB ders kitaplarının içeriği, devlet okullarında dinler hakkında tarafsız, objektif ve kapsayıcı bir öğretilerle bağdaşmayan unsurlar barındırmaya devam etmektedir. **Öğretim içeriğinde "İslam'a veya İslam içindeki mezheplere, farklı geleneklere ve diğer dinlere veya inançlara ayrılan yerin" hacminin ötesinde, bunların nasıl sunulduğu dersin kalitesini belirleyen en önemli unsurdur.**

DKAB ders kitaplarının içeriği, hem çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne hem de ebeveynlerin çocuklarını kendi dini veya felsefi görüşleri doğrultusunda yetiştirme hakkına müdahale etmektedir. Çocuk, 4-12. sınıflar boyunca öğretim hayatının önemli bir bölümünde bu dini eğitime maruz kalmakta ve ders değerlendirmesi için ödev ve/veya sınav sorumluluklarını yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Performans zorunluluğu bu müdahalenin etkisini ve yaygınlığını artırmaktadır.

Yukarıda gösterildiği gibi, zorunlu DKAB dersinin mevcut öğretim materyalleri, dinler hakkında nesnel bir öğretim değil, din eğitimi/öğretimi oluşturmaktadır. Bu nedenle, ders uluslararası insan hakları hukuku kapsamında zorunlu olamaz. Eğer zorunlu ise, ayrımcı olmayan bir muafiyet prosedürü benimsenmelidir. Türk makamları, dinini veya inancını beyan etmeden DKAB dersinden muaf olmak isteyen herkesi kapsayacak ayrımcı olmayan bir muafiyet mekanizmasını uygulamaya koymamıştır.

AİHM'nin Zengin grubu davalarına ilişkin kararlarının uygulanmamasının bir sonucu olarak, potansiyel olarak binlerce öğrencinin ve ebeveynlerinin eğitim bağlamında (Madde 2 Protokol I) din veya inanç özgürlüğü (Madde 9) ile kesişen hakları ihlal edilmeye devam etmektedir.

İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye

Hükümet, İzzettin Doğan ve Diğerleri / Türkiye kararının temel bulgularını ele almak için henüz yeterli önlemleri almamıştır. "Başvuranların durumu ile dini kamu hizmetinden yararlanan kişilerin durumu arasındaki dengesizlik" (İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye, para. 180) ve "Alevi inancının dini niteliğinin tanınmaması, bu inancın değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır" (İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye, para. 92). Sufi tarikatlar için din veya inancın uygulamada açığa vurulmasına ilişkin önemli kısıtlamalar yürürlükte kalmaya devam etmektedir.

Alevi Bektaşî Kültürü ve Cemevi Başkanlığı'nın Kurulması - Hükümet tarafından Kasım 2022'de sunulan 2024 Eylem Planında da belirtildiği üzere, Alevi dini azınlık için Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cemevleri Başkanlığı (Başkanlık), Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, kültürel araştırmalar yapmak ve cemevlerini denetlemekle görevli bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulmuştur.¹⁶

Başkanlığın yetki alanı şunları içermektedir:

- Cemevlerinin ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik faaliyetler yürütmek ve cemevlerindeki hizmetlerin etkin bir şekilde uygulanmasını koordine etmek
- Cemevlerinin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin yerine getirilmesini sağlamak üzere izleme ve koordinasyon konusunda yerel yönetimlere veya başkanlıklara kaynak aktarılmasına yönelik tedbirleri yürütmek.
- Alevilik ve Bektaşilik ile ilgili bilimsel çalışmalar yürütmek.¹⁷

Başkanlığın 11 üyeden oluşan bir danışma kurulu olacak ve bu kurulun tamamı başkan tarafından seçilecektir.¹⁸

Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ülke genelindeki cemevlerini denetleyecek ve su, elektrik gibi giderlerini karşılayacaktır.

Başkanlığın cemevleri ile ilişkisinin ve cemevlerine hizmet sağlamasının nasıl işleyeceği henüz net olmamakla birlikte, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ekim 2022'de yaptığı bir konuşmadaki açıklaması cemevlerinin Başkanlık tarafından yönetilmesini öngörmektedir:

Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı, muhtarlıklara, derneklere, belediyelere ve federasyonlara bağlı tüm cemevlerini yönetecek. Cemevi hizmetlerinden eğitim faaliyetlerine kadar tüm çalışmalar bu kurumsal yapı altında kamu güvencesi desteği ve denetiminde yürütülecektir.

Yukarıdaki operasyonelleşme tanımı, cemevlerini hizmetlerden yararlanmak için kurumsal ve hiyerarşik olarak Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olmaya zorlayacağı için son derece endişe vericidir.

Pek çok Alevi grup, hükümetin Alevileri kültürel bir gruptan ziyade Sünni Müslüman çoğunluktan ayrı bir dini grup olarak tanımamasının devamı olduğunu söyledikleri Kültür Bakanlığı bünyesinde Başkanlık kurulmasına karşı çıkmıştır.

Çeşitli Alevi grupları ve milletvekilleri oylamayı protesto etmek için Meclis önünde toplandı.²⁰ Grup adına yapılan açıklamada, "Alevi sorunu temel giderler gibi kalemleyle çözülemez. Alevilerin ibadet yerleri olan Cemevleri bu yasa ile sorunlu hale getirilmektedir." ²¹ Laik ve Demokratik Türkiye için Büyük Alevi Kongresi Aralık 2022'de yapılmış ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı, yedi Alevi Bektaşî çatı örgütü adına yapılan açıklamalarla reddedilmiştir; Alevi Bektaşî Federasyonu, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu, Alevi Dernekleri Federasyonu, Hacı Bektaşî Veli Anadolu Kültür Vakfı, Alevi Kültür Dernekleri, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Demokratik Alevi Dernekleri. 22 Kongre'nin kabul edilen Deklarasyonu Başkanlığı reddetmiş ve diğerlerinin yanı sıra şu çağrıda bulunmuştur

- Cemevlerinin ibadet yeri statüsünün tanınması ve bu statünün getirdiği tüm hakların verilmesi
- Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin kaldırılması;
- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tasfiyesine yönelik tedbirlerin kabul edilmesi;

Bildirildiğine göre, Başkanlığın kurulmasına yol açan istişare süreci üç ana Alevi Federasyonu olan Alevi Bektaşî Federasyonu, Alevi Vakıfları Federasyonu ve Alevi Dernekleri Federasyonu'nu içermemiştir.²³

Tarihsel olarak Aleviler, başta 1978 Maraş Katliamı, 1980 Çorum Katliamı, 1993 Sivas Katliamı ve 1996 Gazi Katliamı olmak üzere zulme maruz kalmışlardır.

Cumhurbaşkanlığı Danışma Kurulu Yönetmeliği Ocak 2024'te yayımlanmıştır. Bu danışma kurulu, Başkanlığın çalışmalarını izleyecek ve çalışmaları hakkında tavsiyelerde bulunacaktır (Madde 5). Bu temel işlemlere rağmen, henüz kurulmamış olan Danışma Kurulu'nun üyelerinin seçimine ilişkin şeffaf veya kamuya açık hiçbir bilginin bulunmaması endişe vericidir.

Mevzuat değişiklikleri - Cemevlerine devlet sübvansiyonları ve yardımları sağlanmasını mümkün kılmak için çeşitli mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. Ancak, bu değişiklikler cemevlerinin dini kimliğini tanımamaktadır.

Alevi inancının doğası. Bu durum, aşağıda gösterildiği üzere, ilgili hükümlerde cemevlerinin ibadethanelerden ayrı bir kategori olarak ele alınmasından da anlaşılmaktadır.

- 144 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 1. Maddesi 1 Mayıs 2023 tarihinde yayımlanan Doğal Gaz Tüketimine İlişkin Sistem Kullanım Bedelleri Hakkında 144 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 1. Maddesi aşağıdaki hükmü içermektedir: "Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin amacı, konut, ibadethane ve cemevi abonelerinin doğal gaz tüketimine ilişkin sistem kullanım bedelleri ile diğer bedellerin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bütçesinden karşılanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir."
- 742 sayılı Kanun, İl Özel İdaresi Kanunu'nun (5302 sayılı Kanun) cemevlerinin yapım, bakım ve onarımına ilişkin 6. maddesine yeni bir fıkra eklemiştir. "(Ek fıkra: İl özel idaresi, il sınırları içinde mabetler, kültür ve tabiat varlıkları, tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir."
- 29. 7421 sayılı Kanun, imar planlarının hazırlanmasında cemevlerine yer ayrılması ile ilgili olarak 3194 sayılı İmar Kanununa Ek Madde 10'u içermektedir: "Ek Madde 10- (7421 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle 16 Kasım 2022 tarihinde eklenen fıkra) İmar planlarının hazırlanmasında, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile gelecekteki ihtiyaçları göz önünde bulundurularak gerekli cemevi yerleri ayrılır. İl ve ilçelerde, mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla cemevi yapılabilir. Cemevi yerleri imar mevzuatına aykırı olarak başka maksatlara tahsis edilemez."
- Oysa 3194 sayılı İmar Kanunu'nda Ek Madde 2'de "imar planlarının hazırlanmasında gerekli ibadet yerlerinin" ayrılacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla cemevlerinin "ibadethane" kategorisine dahil edilmeyip ayrı bir kategori olarak sunulması, cemevlerinin statüsünü cami, kilise ve sinagog gibi diğer ibadethanelerle eşit tutmamakta ve Alevi inancının dini niteliğini ve ibadethanelerini tanımamaktadır.
- 7421 sayılı Kanun, Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (5216 sayılı Kanun) 7. maddesine cemevlerinin yapımı ve bakımı ile ilgili yeni bir fıkra eklemiştir. Büyükşehir Belediyelerinin görev ve sorumlulukları altında aşağıdaki hüküm yer almaktadır:
- "bb) (7421 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle 16 Kasım 2022 tarihinde eklenen bent) Gerektiğinde cemevleri için bina ve tesisler yapmak, bu bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak.
- g) (7421 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle 16/11/2022 tarihinde eklenen bent) Cemevlerinin yapımı, bakımı ve onarımı."

- Belediyelerin aynı kanun kapsamında ibadethane inşa etme görevlerinin bulunmadığını ve dolayısıyla cemevlerinin ibadethanelerden farklı bir şekilde kategorize edildiğini belirtmek önemlidir. Belediyelerin inşaatı da yerel idari makamın iznine bağlıdır.
- Ayrıca, belediyelerin cemevi inşa etmesi halinde, bunların mülkiyeti, Alevi toplumuna tahsisi ve cemevinin yönetimi ve kullanımı önemli sorular doğurmakta ve hatta Alevi toplulukları üzerinde kontrol kurulması riskini doğurabilmektedir. Örneğin, Ağustos 2023'te Maltepe Cemevi Derneği, Maltepe Belediyesi'nin kendilerini işgalci olarak gördüğünü ve aleyhlerinde dava açarak banka hesaplarını bloke ettiğini açıklamıştır.24 Maltepe Cemevi'nin inşaatı Maltepe Belediyesi tarafından tamamlanmış ve daha sonra Alevi toplumunun kullanımına tahsis edilmiştir. Alevi toplumunun özerkliğini sağlayan bir çerçeve bulunmamaktadır.
- 26. 7421 sayılı Kanun ile Elektrik Piyasası Kanununa (6446 sayılı Kanun) yeni bir madde eklenmiştir. Cemevlerinin aydınlatma giderlerine ilişkin 6446 sayılı Kanun'un Ek 6. Maddesi şu şekildedir "Cemevlerinin aydınlatma giderleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından karşılanır." İbadethanelerin aydınlatma giderleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ödenirken, cemevleri için yine farklı bir kategori kullanılarak Kültür ve Turizm Bakanlığı üzerinden ödeme yapılmaktadır. Bu farklı muameleye ilişkin objektif bir kriter yetkililer tarafından ortaya konmamıştır.

Alevi dini liderleri ve öğretmenleri - Alevi dini unvanı olan "dede"nin kullanımına ilişkin yasal kısıtlamalar, uygulamada uygulanmasa da devam etmektedir. Ayrıca, Alevi topluluklarının liderlerinin ve öğretmenlerinin maaşlarını ödemeleri için fon sağlanmasına yönelik adımlar atılmamıştır. Türk makamları tarafından sunulan Eylem Planında belirtildiği üzere, 6364 sayılı "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile "Alevi-Bektaşî Cemevi Dedesi ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Uzmanı pozisyonlarında sözleşmeli personel çalıştırılması" hususu "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esas ve Usuller" arasına eklenmiştir. 6364 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslarda Değişiklik Yapılmasına Dair Esaslar" ile "Sözleşmeli Personel Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar" a eklenmiştir. 9 Kasım 2022 tarihli ve 32008 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Ancak bu hükmün ne anlama geldiği henüz bilinmemektedir. Alevi toplumu içinde önemli bir grup, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı'nın personeli olmaya zorlanmaya itiraz etmektedir. Alevi dini liderlerini mali olarak desteklemek için kullanılan formül, dini topluluğun iç işlerine müdahale anlamına gelmemelidir.

6. Sonuçlar ve Öneriler

AİHM'nin Alevi davalarına ilişkin kararlarının uygulanmaması, Türkiye'de çocuklar da dâhil olmak üzere milyonlarca Alevinin din veya inanç özgürlüğü hakkı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaya devam etmektedir. Alevi inancı tanınmamakta, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesine yönlendirilen vergileri ödemelerine rağmen kamu din hizmetlerinden yararlanamamakta, Alevilerin ibadet ettiği cemevleri ibadethane olarak tanınmamakta ve bu nedenle ayrıcalıklardan yararlanmakta, Alevi ebeveynler çocuklarını kendi dini görüşleri doğrultusunda yetiştirememekte ve çocukların düşünce, vicdan ve din özgürlüğü haklarına müdahale edilmektedir.

Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye davası ile ilgili olarak, kararın uygulanmasındaki gecikme, uyumsuzluğun sistematik niteliği ve kararın uygulanmamasından etkilenen çok sayıda öğrenci ve veli ışığında, Bakanlar Komitesi'nin Türk makamlarını AİHM kararlarına - özellikle de mevcut

düzenlemelerdeki eksikliklerin giderilmesi suretiyle - uymaya çağırın bir ara karar kabul etmesini kuvvetle tavsiye ediyoruz.

Ayrıca Bakanlar Komitesi'nin Türk hükümetinden aşağıdaki taleplerde bulunmasını tavsiye ediyoruz

- Kararın uygulanmasına ilişkin her türlü çalışma hakkında Başbakan'ı bilgilendirmek;
- Ayrımcı olmayan muafiyetlerin uygulanması için adımlar atmak;
- Ebeveynler tarafından yapılan muafiyet başvuruları ve muafiyet taleplerinin reddine ilişkin alınan ilk derece ve yüksek yerel mahkeme kararlarına ilişkin istatistikler sağlamak;
- Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi müfredatını ve kitaplarını gözden geçirmeden önce kapsayıcı, açık ve şeffaf bir istişare süreci başlatması
- Bu değişikliklerin gerçekleştirilmesine yönelik planları ortaya koyan, zaman çizelgesine sahip yeni bir Eylem Planı sunması gerekmektedir.

İzzettin Doğan ve Diğerleri/Türkiye davasıyla ilgili olarak Bakanlar Komitesi'nin Türk makamlarından aşağıdaki taleplerde bulunmasını tavsiye ediyoruz

- Kararda ortaya konan din veya inanç özgürlüğü konularını, özellikle de Alevi topluma kamu dini hizmetlerinin nasıl sağlanabileceği konusunu ele almak üzere ilgili sivil toplum örgütlerinin katılımıyla kapsayıcı bir istişare süreci başlatması
- AİHS'nin 9. ve 11. maddeleri ve AGİT/VC Dini veya İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliğine İlişkin Ortak Kılavuz İlkeleri doğrultusunda, dini veya inanç topluluklarının tüzel kişilik kazanmalarını sağlayacak mevzuat taslaklarını yasalaştırmak;
- Dini kamu hizmetlerinde, kamu fonlarının tahsisinde ve ibadet yerlerinin tanınmasında eşitlik ve tarafsızlığın gözetilmesini sağlamak;
- Alevi inancının dini niteliğini tanımayan mevzuatı gözden geçirmesi
- Alevi toplumunun din veya inanç özgürlüğü hakkına getirilen kısıtlamalara yönelik olarak, dini unvanların kullanılmasına ilişkin yasakların kaldırılması ve cemevlerinin statüsünün tanınması da dâhil olmak üzere, tedbirler alması gerekmektedir.

Son olarak, CM'nin Aralık 2024'te davaları yeniden incelemesini talep ediyoruz.

CM'den, yetkililerden alınacak tedbirler için hızlı bir takvim hazırlamalarını talep etmesini ve bu davalarda halihazırda yaşanan kapsamlı gecikmeleri göz önünde bulundurarak, CM'nin takvimin uygulanmasını en kısa zamanda gözden geçirmesini talep ediyoruz.

Saygılarımızla,

Gunnar M. Ekelove-Slydal Dr. Mine Yıldırım

Genel Sekreter Yardımcısı İnanç Özgürlüğü Girişimi Başkanı

Dr. Haydar Baki Doğan

AVF Başkanı

Doğan Bermek

Alevi Düşünce Ocağı Derneği Başkanı

Mustafa Aslan

Alevi Bektaşî Federasyonu Başkanı

Nejat Taştan

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği Başkan

Zahide Beyda Tıraş Öneri

İnsan Hakları Gündemi Derneği Başkanı

DİPNOTLAR:

- 1 Norveç Helsinki Komitesi hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.nhc.no ve İnanç Özgürlüğü Girişimi hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.inancozgurlugurgirisimi.org/en .
- Norveç Helsinki Komitesi, St. Olavs kapısı 25, 0166 OSLO Telefon: (+ 47) 22 47 92 02 - www.nhc.no
- 2 Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru no. 21163/11, 16 Eylül 2014; AİHM (İkinci Daire); AİHM (Büyük Daire), İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru no. 62649/10, 26 Nisan 2016.
- 3 DH-DD(2020)493 3 Haziran 2020 ve CM/Del/Dec(2019)1362/H46-32, 5 Aralık 2019 ve CM/Del/Dec(2021)1419/H46-36, 2 Aralık 2021.
- 4 AİHM (Büyük Daire), İzzettin Doğan ve Diğerleri v. Türkiye, Başvuru No. 62649/10, 26 Nisan 2016.
- 5 Türkiye'den yapılan bildirim: DH-DD(2024)344, Mart 2024.
- 6 Türkiye'den yapılan bildirim: DH-DD (2020)493 3 Haziran 2020.
- 7 Yargıtay 8. Dairesi, E2015/12002 K2017/8377, 23.11.2017.
- 8 Bkz. örneğin, Konya Bölge İdare Mahkemesi 4. İdare Dairesi E2020/1083 K2020/1389, 22 Eylül 2020.
- 9 Yıldırım, M. "Türkiye'de Zorunlu Din Eğitimi: Din Kültürü Ahlak Bilgisi Dersi ve Kitapları Hakkında İnsan Hakları Temelli bir Değerlendirme", Eşit Haklar İçin İzleme Derneği ESHİD, 2021.
- 10 AĞİT/ODIHR, Toledo Devlet Okullarında Dinler veya İnançlar Hakkında Öğretime İlişkin Kılavuz İlkeler, 2007.
- 11 Ibid.
- 12 Başdemir, H. Y. (2011). Din dersleri ve Aleviligin aktarılması (Religious Courses and Instruction of Alevism), Liberal Düşünce, 16(63), 59- 72.
- 13 Yaman, A., "Alevism Education in Public Schools of Turkey", Religious Diversity at School, Springer 2021.
- 14 DKAB ders kitaplarının Alevilikle ilgili bölümlerine ilişkin bu değerlendirme Prof Dr Ali Yaman tarafından yapılmıştır. 11 Şubat 2021.
- 15 Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 12.
- 16 112 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete no. 32008, 9 Kasım 2022.
- 17 Ibid, madde 3/1.
- 18 Supra 16, madde 3/2.
- 19 Anadolu Ajansı, Cumhurbaşkanı Erdoğan: Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kuracağız, 7 Ekim 2022.
- 20 Rudaw, Erdoğan: Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kuruldu, 9 Kasım 2022.
- 21 Ibid.
- 22 Alevi Dernekleri Federasyonu Başkanı Fırat: "Alevi cumhurbaşkanı olmaz diyorlar. Bal gibi olur, Politik Yok, 25 Aralık 2022.
- 23 Alevi Vakıfları Federasyonu Başkanı Doğan: Alevilik bir kültür değil, inançtır; Alevilerle ilgili bir birim oluşturulacaksa doğrudan Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmalıdır, T24, 2 Ekim 2022.
- 24 Artgerçek, Maltepe Cemevi inşaatına dair belediyenin açtığı 'haksız işgal' davasının duruşması yarın, 20 Nisan 2022.

Türkiye 'nin STK raporlarına cevaben AIHM Infaz dairesine yolladığı 15.Mayıs. 2024 tarihli rapor.

SEKRETERYA / SECRÉTARIAT

BAKANLAR KOMİTESİ SEKRETARYASI SECRÉTARIAT DU COMITÉ DES MINISTRES

İletişim Zoë Bryanston-Cross Tel: 03.90.21.59.62

Tarih 16/05/2024

DH-DD(2024)551

Toplantı: 1501. toplantı (Haziran 2024) (DH)

İZZETTİN DOĞAN VE DİĞERLERİ/Türkiye (Başvuru No. 62649/10) davasına ilişkin olarak STK'lardan gelen bildirimleri (10/04/2024, 22/04/2024, 24/04/2024) takiben yetkililerin cevabı (14/05/2024).

Bakanlar Komitesi Kuralları Kural 9.6 uyarınca, yargı kararlarının infazının ve dostane çözümlerin şartlarının denetlenmesi için sağlanan bilgiler.

* * * * *

Réunion : 1501e réunion (juin 2024) (DH)

Réponse des autorités (14/05/2024) suite à des communications d'ONG (10/04/2024, 22/04/2024, 24/04/2024) relative à l'affaire İZZETTİN DOĞAN ET AUTRES c. Turquie (requête n° 62649/10) [anglais uniquement]

Informations mises à disposition en vertu de la Règle 9.6 des Règles du Comité des Ministres pour la surveillance de l'exécution des arrêts et des termes des règlements amiables.

TÜRKİYE HÜKÜMETİ'NİN ŞU DAVALARDAKİ KURAL 9.2 SUNUMLARINA VERDİĞİ YANIT

İzzettin Doğan ve Diğerleri / Türkiye (62649/10) ve Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye (21163/11)

1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, "Alevi Düşünce Ocağı Derneği (ADO)" adlı STK'nın 10 Nisan 2024 tarihli, "Norveç Helsinki Komitesi" adlı STK'nın 22 Nisan 2024 tarihli ve "Alevi Bektaşî Federasyonu, Alevi Düşünce Ocağı Derneği, Alevi Vakıfları Federasyonu, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Norveç Helsinki Komitesi" adlı STK'ların 24 Nisan 2024 tarihli başvurularına ilişkin olarak aşağıdaki açıklamaları yapmak ister.
2. Başlangıçta Hükümet, özellikle 28 Mart 2024 tarihli Eylem Planı olmak üzere önceki sunumlarında sunduğu bilgileri yinelemek ister. Hükümet ayrıca aşağıdaki bilgileri de sunmayı faydalı bulmaktadır.
3. Yetkililer, mevcut reform sürecinin, İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında Mahkeme tarafından tespit edilen tüm eksiklikleri giderebilecek nitelikte olduğunu yinelemektedir.

4. Bu yeni gelişmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı'nın kurulması ve yürürlüğe konulan diğer mevzuat değişiklikleri gibi bir dizi reformu içermektedir.

5. Detaylandırmak gerekirse, 9 Kasım 2022 tarihinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevleri Başkanlığı ("Başkanlık") Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak 112 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuş ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı yönetmeliği ile düzenlenmiştir..

6. Başkanlık görevleri; Cemevlerinin ihtiyaçlarının tespitine yönelik çalışmalar yapmak, cemevi hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere koordinasyonu sağlamak, Başkanlıkça belirlenen cemevi hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak üzere mahalli idareler ile yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına kaynak aktarılmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Alevilik-Bektaşîliğin tüm yönleriyle ilgili sosyal ve beşeri bilimler araştırmaları yapmak ve seminerler düzenlemek, Bu konularda sempozyum, konferans ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemek, özgün çalışmaların üretilmesi için uygun ortam hazırlamak, bu alanda yapılan çalışmaları yayınlamak ve desteklemek, Alevilik- Bektaşîlik konusunda akademik çalışmaları desteklemek üzere üniversiteler ve diğer bilimsel kuruluşlar ile ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, Alevilik-Bektaşîlik konusunda yurt içinde ve yurt dışında araştırmalar yapmak, bu araştırmaları derlemek ve desteklemek, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların görev alanına giren bilimsel çalışma ve yayınlarını takip etmek, gerekli olanların tercüme edilmesini, basılmasını ve yayımlanmasını sağlamak, Alevilik-Bektaşîlikle ilgili eğitim ve kültür faaliyetlerini yürütmek, desteklemek ve Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

7. Başkanlık, kuruluşundan bu yana görevleri doğrultusunda bir dizi faaliyet gerçekleştirmiş olup, yetkililer tarafından sunulan son Eylem Planı'nda bu konuya ilişkin ayrıntılara yer verilmiştir.

8. Son reform süreci kapsamında yapılan mevzuat değişiklikleri ile ilgili olarak; 7421 sayılı Kanun ile getirilen 16 Kasım 2022 tarihli mevzuat değişiklikleri (26 Kasım 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir) sayesinde, Mahkeme kararında belirtilen eksiklikler giderilmiştir.

9. Bu değişikliklerle, cemevlerinin aydınlatma giderleri, Alevi-Bektaşîlerin Devlet yardımlarından yararlanması, cemevlerinin yapımı ve bakımı, Alevi-Bektaşî Cemevi Başkanı ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Uzmanı kadrolarında sözleşmeli personel istihdamı gibi konulara çözüm getiren hükümler getirilmiştir.

10. Bu mevzuat değişiklikleri ve bu değişikliklerin pratikteki etkileri hakkında daha ayrıntılı bilgi, yetkililer tarafından sunulan en son Eylem planında da verilmiştir.

11. Mansur Yalçın ve Diğerleri davasında Mahkeme tarafından gündeme getirilen hususlarla ilgili olarak yetkililer, Türkiye'nin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda hareket ettiğini ve tüm inanç ve dünya görüşlerine objektif ve çoğulculuk ilkeleri doğrultusunda yaklaştığını belirtmektedir. Bu doğrultuda DKAB dersleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde verilmektedir: "Devlet okullarında zorunlu DKAB dersinin objektif olması din ve inanç özgürlüğü ile uyumludur. Din ve inanç eğitimi verilen bir yerde geçerli olan dine daha geniş yer verilebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitimi objektif bir şekilde veriliyorsa, zorunlu ya da seçmeli olması bir sorun teşkil etmez. Müfredat gerçeklere dayalı, tarafsız ve akademik ve mesleki standartlara uygun olmalıdır." TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda, dinler ve İslam ile ilgili bilgiler mezhepler üstü bir yaklaşımla verilmektedir. DKAB derslerinin içeriğinde, öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, din ve ahlak alanındaki temel konular, temel kaynaklara dayalı teolojik bir yaklaşımla objektif olarak ele alınır. Dersin amacı herhangi bir dini pratiği empoze etmek veya dikte etmek değildir. Bu ders, din ve ahlak konusunda aydınlanmayı/kültürlenmeyi öncelemektedir. Dolayısıyla bu derste bir tür mezhepsel din eğitimi verilmemektedir. Aksine bir bilgilendirme ve kültürleme yolu esas alınmaktadır.

12. Sonuç olarak yetkililer, Türkiye'deki DKAB derslerinin müfredatının bilimsellik, pedagoji ve yasalara uygunluk ilkelerine uygun olarak hazırlandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında inanç ayrımı yapılmaksızın nesnel içerikler sunulmaktadır. Bu durum, Türk eğitim sisteminin tarafsız, objektif ve bilimsel tutumunu ortaya koymaktadır.
13. Son olarak, Türk makamları, söz konusu 9.2 sayılı kural başvurularında, Mahkeme'nin mevcut davalardaki tespitlerinin kapsamı dışında kalan konulara ilişkin spekülasyonlar bulunduğunu gözlemlemektedir. Türk makamları, spekülatif nitelikteki bu konular hakkında yorum yapmayı gereksiz bulmaktadır.
14. Türkiye Hükümeti, Bakanlar Komitesi'ni, mevcut dava gruplarının yürütülmesi kapsamında yukarıda belirtilen açıklamaları dikkate almaya davet eder.
15. Bakanlar Komitesi bu davalarla ilgili gelişmeler hakkında gerektiği şekilde bilgilendirilecektir.

ADO 'nun Milli Eğitim Bakanlığı 'nın MAARİF AÇIKLAMASININ ARDINDAN AIHM – Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne gönderdiği 2. BİLGİ NOTU

DGI İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü
AIHM Kararlarının Uygulanması
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANSA

İstanbul 13 Mayıs 2024

İLETİŞİM

Bakanlar Komitesi içtüzüğüne, kararların ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin 9.2. kuralı uyarınca

1. Giriş

Türk Milli Eğitim Bakanlığı, 2024-25 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim için "Gelecek Yüzyıl İçin Eğitim Modeli" başlığı altında yeni bir müfredat yayınladı.

Toplam 26 (müfredat) ders programını içeren ve 3000 sayfayı aşan taslak, sadece bir hafta süreyle kamuoyunun tartışmasına açılmış, ancak zaman yetersizliğinden şikayet eden yoğun protestoların ardından bu süre 11 güne uzatılmıştır.

2. Özet,

Yeni müfredat eğitim uzmanları, öğretmen sendikaları ve sivil toplum aktörleri tarafından çok ciddi eleştirilmektedir. AIHM'nin 21163/11 sayılı kararı ile ilgili olarak ilgi alanımızı etkileyebilecek temel noktalar aşağıdaki gibidir:

- Yeni müfredat, seçmeli dersleri müfredat içinde yeniden düzenleyerek din derslerinin sayısını artıracak şekilde tasarlanmıştır. Özellikle orta kademede öğrenciler her hafta 6 saat seçmeli ders almak zorunda bırakılmakta ve seçmeli derslerden en az birinin din eğitimi grubundan (din - inançlar ve değerler) olması gerekmektedir.

- Bu hamle, AIHM ve Anayasa Mahkemesi kararları ile 1468. oturumda alınan AYM kararlarının tam aksine, ülkenin eğitim sistemindeki zorunlu din dersi saatlerini fiilen iki katına çıkarmaktadır.

Yeni model, Eğitim-Sen gibi çeşitli eğitim çalışanları sendikaları <https://egitimsen.org.tr/> birçok STK ve büyük iş grupları tarafından oluşturulan ve 2003 yılından bu yana eğitim sistemini yakından izleyen ERG-Eğitim Reformu Girişimi <https://www.egitimreformugirisimi.org/> tarafından eleştirilen birçok başka noktayı da içermektedir. Önde gelen bir Eğitim Sendikası'nın (Eğitim-Sen) yakın tarihli bir açıklamasının çevirisi (Ek:1) ve ERG'nin yeni müfredatla ilgili bir izleme raporu ekte sunulmuştur (Ek:2).

3. Sonuç

Türkiye'de uzun süredir devam eden zorunlu din eğitimi konusunun da ele alınacağı Bakanlar Kurulu toplantısına sadece birkaç hafta kalmışken, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu eylemi Anayasa Mahkemesi kararlarına ve AIHM'in 21163/11 sayılı kararına açıkça aykırıdır ve ilginçtir ki Milli Eğitim Bakanlığı bu müfredatın son 10 yıldır hazırlandığını iddia ederken, 28 Nisan'da sunulan eylem planında böyle bir hazırlıktan bahsedilmemektedir.

Bu beklenmedik gelişmeden oldukça rahatsız olduk ve durumu İcra Dairesi ve Bakanlar Komitesi'nin dikkatine sunmak istedik.

Saygılarımızla / Doğan Bermek

Ek 1- Eğitim çalışanları sendikası (EGITIM SEN) açıklama

Ek 2- ERG'nin çok kısa bir sürede hazırladığı analitik rapor.

EK.1- Ek 1- Bir eğitim çalışanları sendikasıdan (EGITIM SEN) açıklaması.

<https://egitimsen.org.tr/iktidarin-siyasi-programina-parallel-hazirlanan-laiklik-ve-bilim-karsiti-yeni-mufredati-reddediyoruz/>

İKTİDARIN SİYASİ PROGRAMINA PARALEL HAZIRLANAN LAİKLİK VE BİLİM KARŞITI YENİ MÜFREDATI REDDEDİYORUZ!

2 Mayıs 2024

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), daha önce 2006 ve 2017 yıllarında iki kez değiştirilen eğitim müfredatına ilişkin yeni değişiklikleri taslak haline geçtiğimiz cuma günü yayınlamıştır.

Müfredat değişiklikleri okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve lisede işlenecek derslerin içeriği ve bunlarla ilgili önemli ve tüm toplumu ilgilendiren düzenlemelerdir. Normalde müfredat değişikliklerinin içeriğinin ne olacağı, nasıl bir değişiklik önerildiğinin bütün yönleriyle, bilim insanları, eğitim bilimciler ve eğitim sendikalarının görüşleri alınarak, çeşitli yönleriyle tartışılarak belirlenmesi gerekir. Ancak MEB'in sürecin başından sonuna kadar yapmaya çalıştığı şey, ülkenin bugünü ve geleceğini yakından ilgilendiren böylesine önemli bir konuda 'yangından mal kaçırır gibi' hareket etmesi olmuştur.

Eğitim sistemi açısından öğrencilere verilecek bilgiyi belirlemek ve seçmek, müfredat ve ders kitapları üzerinden öğrencilere aktarılması süreci başından sonuna siyasal bir nitelik taşımaktadır.

Eğitim müfredatının çocukların, gençlerin, toplumun ve ülkenin gerçek ihtiyaçlarından çok, iktidarın siyasal-ideolojik çizgisine uygun hale getirilmesinin en somut yönü okullarda hangi bilgilerin, nasıl, hangi araçlar ve örnekler üzerinden verileceğidir. Mevcut iktidar çocuğa ya da bireye nasıl yaklaşıyor, nasıl bir insan modeli yetiştirmek istiyor, yetiştirdiği bireylerde hangi özellikler olmasını istiyorsa eğitim müfredatını da ona uygun şekilde hazırlamıştır.

Ne demişlerdi hatırlayalım:

- Dindar ve kindar nesil yetiştirmek istiyoruz. (R.T Erdoğan)
- Laiklik Anayasa'dan çıkarılmalı. (Meclis Başkan)
- Sizin tarikat dediğiniz, bizim STK dediğimiz (Tarikat-cemaat uzantıları) kurumlarla protokol yapmaya devam edeceğiz. (Bakan Yusuf Tekin)
- Diyanet sadece din hizmetleri vermeyecek, asımın neslinin yetişmesinde önemli sorumluluklar üstlenecek. (Cumhurbaşkanı)
- ÇEDES kapsamında; genç gönüllüler çocuk gönüllülerle buluşacak. (Abla-Abi-Diyanet)
- Müfredat hilesi diye açıklama yapmıştık. (Biyoloji-müfredatın oluşturucuları)
- Bu ülkede tek bir inanç ve mezhep yok, zorunlu din derslerini kaldırın dedik. 3 seçmeli (zorunlu) ders daha getirildi. (AKP), Şimdi bir de adabı muşeret getirdiler.
- Eğitim biliminin ilkeleri yerle bir edildi. Tarih, felsefe ve biyoloji derslerinin içerikleri adım adım daraltıldı. (AKP)
- Anadolu liseleri ortadan kaldırıldı. Şimdi proje okullarını kaldırdılar. Kala kala proje okulu olarak fen liseleri ve İ.H.L kaldı. (AKP-Yusuf Tekin)

Müfredat değişikliklerinde laik ve bilimsel, eğitim geri plana itilirken, bütün ders kitaplarında 'millî ve manevî değerler'in merkeze alındığı görülmektedir. Millî ve manevî değerler vurgusu yaratılan tüm eşitsizliklerin üzerini örtmek için kullanılmaktadır. MEB'in öncelikli hedefi eğitim müfredatı ve ders kitapları üzerinden iktidarın siyasal ideolojisinin açık ve gizli (örtük) olarak öğrencilere aktarılmasıdır.

Müfredat taslağının başlığının “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” olarak belirlenmiş olması bu tespitimizi doğrulamaktadır.

Sadece bu mu?

- İsmi neden maarif de eğitim değil (Kullanılan dil, cumhuriyet ve aydınlanma bağıni koparma içerikli)
- Bilimsel değil, dini ve telkinci (Yaşam tarzlarını dini telkinlerle belirleme yaklaşımı hâkim)
- Dogmatik ve ataerkil düşünceye yakın, bilim ve toplumsal cinsiyet eşitliğine uzak.
- Tek tipleştirilmeye, asimilasyona dinsel değerlere yakın, çoğulculuğa, evrensel ve demokratik değerlere uzak.
- Otoriteye biat etmeye yatkın, eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya uzak.

Ve hazırlık süreçleri eğitim programlama yöntemine uygun yürütülmemiş bir müfredatla karşı karşıyayız (1000 kişi, çalıştaylar vb.). Elbette ki bu müfredatı bu şekliyle kabul etmiyoruz. Derhal geri çekilmeli. Bakan Yusuf Tekin de artık istifa etmelidir.

MEB’in, ÇEDES ve benzeri projeler ve protokoller üzerinden eğitim sistemi içine faaliyet alanı açtığı Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yanı sıra iktidarla ekonomik ve siyasal bağları olan dini vakıf ve cemaatler tarafından okullar, yurtlar, kurslar vb. üzerinden doğrudan iktidar desteği ile tıpkı bir örümcek ağı gibi bütün eğitim sistemini kuşatmış durumdadır.

MEB’in ‘yeni müfredatı’, düşünmeyen, sorgulamayan, eleştirmeyen, itiraz etmeyen nesiller yetiştirmek amacıyla hazırlanmıştır. Öğretim programlarında bilimsel eğitim ile ilgili olan pek çok nokta özenle ‘sadeleştirme’ ya da ‘ayıklamaya’ tabi tutulurken, tek adam rejiminin bütün hedeflerini açık ve gizli (örtük) amaç ve değerler üzerinden ders kitaplarına yerleştirerek kendilerince ‘dini’ ve ‘milli’ bir müfredat oluşturulmak istendiği anlaşılmaktadır.

Müfredat değişikliklerini sadece pedagojik açıdan eleştirerek, ders içeriklerinde yapılan değişiklikleri eğitim biliminin temel ilkeleri üzerinden ele alarak değerlendirme yapmıyoruz. Bugün karşımızda eğitim programlarında yapılan teknik değişikliklerden çok, iktidarın siyasal programına paralel olarak hazırlanmış bir eğitim müfredatı bulunmaktadır. Dolayısıyla yeni müfredata yönelik eleştirilerimiz sadece teknik ve pedagojik değil, aynı zamanda politik niteliktedir.

AKP’nin toplum tahayyülünde istediği insan modelinin ne denli çağın gerisinde ve bilimsel gerçeklerle örtüşmediğini de eğitim alanında sicilinin bozuk olduğunu da 4+4+4 sürecinden biliyoruz. Dolayısıyla çocukların eğitiminde telafisi güç olumsuzluklar yaratacak bu müfredat değişikliğini kabul etmiyoruz. Siyasi iktidarın siyasal-ideolojik hedeflerini gözetken, tek adam rejiminin yaratmaya çalıştığı toplum modelini temel alan, laiklik ve bilim karşıtı müfredatı reddediyoruz. Bu müfredatı hazırlatıp yayınlayan Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin’i de istifaya davet ediyoruz.

Bireycilikle, milliyetçilikle, dini ve milli değerler ve rekabet ile yoğrulmuş, bilimsel, sanatsal, estetik açıdan sığ, büyük ölçüde dini kural ve referanslara dayanan bir dilin kullanıldığı yeni eğitim müfredatının çocuklar ve öğrencilerimize verebileceği hiçbir şey yoktur. Eğitim müfredatı, öğrencilere yaşamı bir bütün olarak kavramayı hedefleyen, çocuk ve gençlerin çok yönlü gelişimlerine hizmet edecek öğrenme yaşantılarını içeren laik, bilimsel ve anadilini esas alan çok dilli bir içerikte olmak zorundadır.

Eğitim-SEN

Ek 2- ERG'nin çok kısa bir sürede hazırladığı analitik rapor.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-askida-10-yilda-hazirlanan-mufredat-bir-haftada-degerlendirilemez/>

Millî Eğitim Bakanlığı, 26 Nisan 2024 tarihinde “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” başlıklı müfredat taslağını kamuoyunun görüşüne sundu. Uzun zamandır tartışıldığı ve paydaşların geribildirim vermeye hazırlıklı olduğu gerekçesiyle görüş bildirimini için kamuoyuna bir haftalık süre tanındı.

İstişare sürecine yeterli zaman tanınmaması süreci tepeden inme hâle getiriyor ve sürecin meşruiyetine gölge düşürüyor. 10 yılda geliştirildiği paylaşılan yeni müfredatın, 3 bini aşkın sayfadan oluşan 26 farklı yeni öğretim programı ve bir ortak metin içerdiği düşünüldüğünde, paydaşların, bir haftalık sürede müfredata ilişkin derinlikli değerlendirme yapabilmesi gerçekçi bir beklenti değildir. Geribildirim süresinin uzatılması, sürecin işbirliğine ve şeffaflığa dayalı olabilmesi için zaruridir.

Müfredatın hazırlanmasında öğretmenlerin ve akademisyenlerin çalıştığı belirtilse de bu kapsam Türkiye'nin eğitim ekosisteminin büyüklüğünü ve çeşitliliğini temsil etmekte yetersizdir. Öğrenciler, öğretmenler, veliler, üniversiteler, özel sektör ile sivil toplumun görüşlerinin ve deneyimlerinin göz ardı edilmesi, yeni müfredatın ihtiyaç ve beklentileri karşılamamasına yol açacaktır. Eğitime dair karar alma süreçlerine, eğitimin tüm paydaşlarının katılımı sağlanmalıdır.

Kapsayıcı, katılımcı ve nitelikli geribildirim süreçleri, dayatmacılıktan uzak öğretim programları için elzemdir. Ayrıca öğretim programı taslağı hazırlanırken yapılan ihtiyaç analizi ve uygulama bütçe planı kamuoyuyla şeffaf bir biçimde paylaşılmalıdır. Düzenlemelerin kimler tarafından yapıldığı, bu kişilerin yetkinlikleri, her bir dersin öğretim programı için uzmanlık alanları ve kaynakça da kamuoyuna açıklanmalıdır.

Verilen kısa sürenin, müfredatın tüm boyutlarıyla kapsamının değerlendirilememesine, sadece ders içeriklerine dar ve yüzeysel bir biçimde odaklanılmasına neden olacağı açıktır.

Millî Eğitim Bakanlığı'ndan geribildirimler için yeterli süre tanınmasını; bilimsel, şeffaf, kapsayıcı bir program geliştirme ve değerlendirme süreci uygulamasını talep ediyoruz. Kamuoyunu da bu sürece katılmaya davet ediyoruz.

Raporun tamamına alttaki bağlantıdan erişilebilir.

https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2024/05/EGITIM-ASKIDA_ERGnin-MEB-Taslak-Ogretim-Programlari-Inceleme-ve-Degerlendirmesi.pdf

ADO 'nun AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ 'ne gönderdiği 3 Nolu BİLGİ NOTU

DGI İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü Genel Müdürlüğü
AIHM Kararlarının İnfazı Dairesi
F-67075 Strasbourg Cedex
FRANSA
E-posta: DGI-Execution@coe.int

İstanbul 27. Mayıs.2024

İLETİŞİM

Bakanlar Komitesi içtüzüğünün denetimle ilgili 9.2. maddesi uyarınca kararların infazına ve dostane çözüm şartlarına ilişkin;

Re: **Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye (Başvuru No. 21163/11).**

Giriş:

Yukarıdaki dava CM 1501. toplantısının gündeminde yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 26 Nisan tarihinde tartışmaya açılan ve ilgili makamlar tarafından sunulan ilgili Eylem Planı ile çelişen maddeler içeren taslak müfredat hakkında 13 Mayıs tarihinde DGI-İcra Dairesini bilgilendirdik.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 13 Mayıs tarihli yazımıza konu olan taslak müfredatı, bakanlığın "Talim ve Terbiye Kurulu" tarafından onaylanmış, bakan tarafından imzalanmış ve 2024-2025 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi web sitesinin aşağıdaki linkinde yayınlanmıştır. <https://mufredat.meb.gov.tr/>

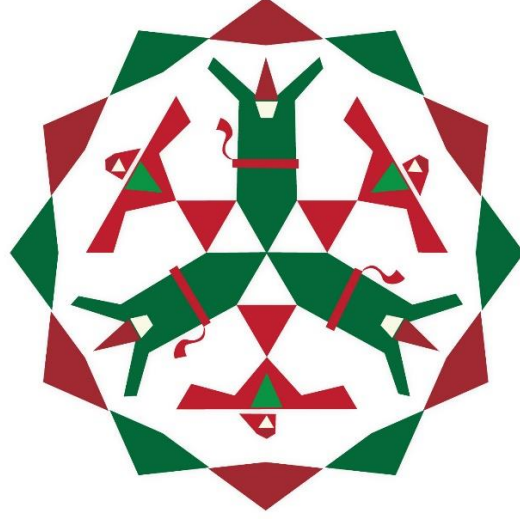
Dolayısıyla uygulamada tüm zorunlu Din Dersi saatleri, mevcut müfredatlara ek bir seçmeli Din Dersi eklenerek yeni müfredatla iki katına çıkarılmaktadır.

Sonuç:

Mahkeme'nin hem Zengin hem de Yalçın kararlarında 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesinin temel nedeni olan muafiyet sistemi olduğu gibi durmaktadır.

Bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımla
Doğan Bermek

ADO

Alevi Düşünce Ocağı

ADO – ALEVİ DÜŞÜNCE OCAĞI DERNEĞİ

Istiklal Cad. No .76 Kat. 4/13

İstanbul – Türkiye

Tel: +90 212 293 2230-31

www.aleviocagi.org

